

JOZEF BUGÁR

Mgr. Jozef Bugár, PhD. - je členom Katedry etickej a občianskej výchovy PF UMB. V študijnom programe učiteľstvo etickej výchovy zabezpečuje výučbu filozofických a etických predmetov. Je autorom viacerých odborných štúdií a publikácií so zameraním na podstatu a identitu ľadoveka.

NÁBOŽENSTVO V ETICKEJ VÝCHOVE

Táto práca bola podporovaná
Agentúrou na podporu výskumu a vývoja
na základe zmluvy č. APVV-0690-10.

ISBN 978-80-557-0450-0

BANSKÁ BYSTRICA
2012

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Pedagogická fakulta

Náboženstvo v etickej výchove

Jozef Bugár

Banská Bystrica 2012

Učebné texty vyšli s finančnou podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0690-10 s názvom „*Inovácia edukačnej praxe etickej výchovy*“ koordinované Pedagogickou fakultou UMB v Banskej Bystrici.

Autor: Mgr. Jozef Bugár, PhD.

Recenzent: prof. Mgr. Slavomír Gálik, PhD.

Technická redakcia: Adrián Krištof

Výkonný redaktor: Mgr. Gabriela Bradová

Návrh obálky: Mgr. Michaela Pačikovská

Vydala: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2012

ISBN 978-80-557-0450-0

Obsah

Predhovor	4
Úvod	6
1 Náboženstvo a tolerancia	8
2 Náboženské zdôvodnenia etiky	21
3 Hodnoty a normy v náboženstve.....	34
Záver	42
Zoznam bibliografických odkazov.....	44
Prílohy.....	45

Predhovor

Cieľom tohto textu je poskytnúť učiteľom základných a stredných škôl poznatky, ktoré by mohli využiť na hodinách etickej výchovy v téme Náboženstvo. Pri jeho písaní som sa snažil vyhnúť tým aspektom náboženstva, ktoré sú všeobecne známe alebo sú ľahko dostupné v encyklopédiah a na internete. Rozhodol som sa, že nebudem postupovať encyklopedicky, ale zameriam sa skôr na určité témy resp. problémové okruhy, ktoré sú podľa mňa aktuálne a mohli by prispieť k morálnemu formovaniu žiakov. Ide o tri témy: 1. Náboženstvo a tolerancia. 2. Náboženské zdôvodnenia etiky 3. Hodnoty a normy v náboženstve. Dôležitosť prvej témy je daná tým, že žijeme vo svete, kde sme konfrontovaní s príslušníkmi iných náboženstiev a musíme hľadať spôsob ako spolu s nimi harmonicky žiť vedľa seba. Je potrebné rozvíjať náboženskú toleranciu, lebo náboženstvo bolo v minulosti a ešte aj dnes je, hoci v menšej mieri, zdrojom početných konfliktov. Druhá téma je reakciou na súčasný hodnotový relativizmus, keď sa zdá, že všetko je dovolené a človek môže robiť, čo chce bez toho, aby musel za svoje konanie niesť zodpovednosť. Akoby morálne pravidlá strácali v povedomí ľudí svoju vážnosť a práve náboženské zdôvodnenia morálky by mohli prispieť k obnoveniu vážnosti morálky. Tretia téma predstavuje pokus o vysvetlenie základných hodnôt a noriem náboženskej etiky, ktoré by malo napomôcť orientácii v tejto širokej téme.

L. da Vinci povedal, že láska sa rodí z poznania osoby alebo veci, ktorú milujeme. Preto by sme aj k štúdiu náboženstva mali pristupovať s určitou mierou sympatie a bez negatívnych predsudkov. Náboženstvo je však skôr praktická ako teoretické záležitosť, takže plne pochopiť ho môže len ten, kto podľa neho žije. Pozitívny vzťah k určitému náboženstvu by nám nemal brániť vidieť pozitíva iných náboženstiev. Ja som v tomto učebnom teste nechcel systematicky opisovať všetky svetové náboženstvá a skôr som sa zameral na tie body náboženského učenia, ktoré majú svetové náboženstvá spoločné alebo majú na ne aspoň podobný názor. Hoci žijeme v civilizácii, ktorú najviac ovplyvnilo kresťanstvo, venoval som dostatočnú pozornosť aj východným náboženstvám, ktoré dnes zaujímajú čoraz viac mladých ľudí. Zo západných náboženstiev som čerpal hlavne z tradície kresťanstva a judaizmu, pri východných náboženstvách som sa zameral na budhizmus a hinduizmus. Hľadanie toho, čo majú náboženstvá spoločné by malo viesť k vzájomnej úcte, tolerancii, spolupatričnosti a pocitu spriaznenosti s inými ľuďmi.

V súčasnosti sa viacerí ľudia stavajú k náboženstvu odmietavo. Je to, okrem iného, aj preto, lebo v minulosti boli niektoré náboženstvá šírené a presadzované násilne. Mnohým bolo v mene Boha a náboženstva ublížené. Takýto spôsob šírenia náboženstva je v dnešnej dobe už neprijateľný, lebo naším ideálom je slobodné a zodpovedné individuum, ktoré by sa malo samo

bez nátlaku rozhodnúť, či nejaké náboženstvo prijme alebo nie. Sloboda jednotlivca (ľudské práva) je v našej civilizácii chápaná ako niečo posvätné. Ak má však mať človek možnosť sa slobodne rozhodovať medzi viacerými možnosťami, musí tieto možnosti dobre poznať. Inak nebude vedieť, o čom sa vlastne rozhoduje. Z tohto dôvodu a tiež preto, že náboženstvo prináša odpovede, ktoré sú pre nás život kľúčové by mal každý človek dostať základné informácie o náboženstve. Úlohou učiteľa etickej výchovy nie je robiť nábor pre nejakú cirkev alebo náboženstvo, ani náboženstvo vyvracať, ale poskytnúť svojim žiakom objektívne, nezaujaté a pravdivé informácie o náboženstve ako takom aj o jednotlivých náboženstvách bez toho, aby zakrýval problémové javy, ktoré sa s náboženstvami spájajú. Mal by byť schopný vysvetliť význam náboženstva najmä z hľadiska etiky a jeho prínos pre civilizáciu a kultúru a odpovedať na otázky žiakov, ktoré môžu byť zamerané aj kriticky.

Aj pre človeka, ktorý odmieta náboženstvo je dôležité mať o ňom základné informácie, aby rozumel, čomu veria tí, ktorí náboženstvo prijali. Bez toho ich bude len ľažko schopný chápať a tolerovať. Odpor voči náboženstvu a veriacim je často založený na nedostatku informácií. Najmä deti, ktoré pochádzajú z ateistických rodín vedia o náboženstve veľmi málo a často sú to len povrchné informácie alebo dokonca polopravdivé predsudky. Určité porozumenie náboženstvu patrí k všeobecnému rozhľadu, lebo náboženstvo hrá v našom svete stále dôležitú úlohu. Aj ateista, ktorý žije v spoločnosti spolu s veriacimi, mu potrebuje do istej miery rozumieť. Našim cieľom by malo byť pochopenie a tolerancia jednak zo strany veriacich k príslušníkom iných náboženstiev a ateistom, ale aj zo strany ateistov k veriacim. Odpor, odsudzovanie, opovrhovanie, nenávist, posmech, prenasledovanie, uzavretosť, povýšenosť z jednej aj druhej strany by mali byť nahradené pochopením, prečo je ten druhý taký, aký je, prečo zastáva také názory, aké zastáva, aké skúsenosti ho viedli k tomu, aby veril tomu, čomu verí. Ak rešpektujem druhého človeka, jeho slobodu a právo na vlastné tempo vývoja osobnosti, nebudem mu upierať ani právo na voľbu náboženského presvedčenia, ktoré zodpovedá jeho osobnosti. Je potrebné racionálnej argumentáciou spochybniť predsudky vo vzťahu medzi ateistami a veriacimi.

Úvod

Náboženstvo je fenomén starý ako ľudstvo samo. Už neandertálci pochovávali svojich mŕtvyh v embryonálnej polohe a dávali im do hrobov rôzne predmety (nástroje, kvety...), čo svedčí o ich viere v posmrtný život. S náboženstvom sa stretávame vo všetkých obdobiach dejín, vo všetkých kultúrach a civilizáciách. Nie je možné nájsť národ bez náboženstva, hoci v každom národe sa nájdu jednotlivci bez náboženského vierovyznania. Dodnes, napriek narastajúcej sekularizácii, sa podľa odhadov hlásí k nejakému náboženstvu alebo určitej forme duchovnosti takmer 90 % obyvateľov našej planéty. Z toho môžeme usudzovať, že náboženstvo či otázky a odpovede, ktoré prináša, akosi patria k ľudskej prirodzenosti. Dokonca ani ľudia, ktorí sa vzdali náboženstva, nestratili potrebu uctievať niečo, čo ich presahuje a dáva ich životu zmysel. Prejavilo sa to v pseudonáboženskom uctievaní určitých ideológií a politikov (Stalin, Hitler...), vedy, umenia, prírody, peňazí atď. Dá sa povedať, že každý má nejakého svojho „boha“, ktorému denne prináša obety bez toho, aby si to uvedomoval.

Okrem toho, že náboženstvo predstavuje integrujúci prvok spoločnosti, je dôležité aj tým, že dáva zmysel životu jednotlivca. Odpovedá na otázky, kde sa vzal svet a človek, aký je zmysel nášho života, prečo sme tu, čo je cieľom našej existencie, k čomu smerujeme, čo je dobro a zlo. Náboženstvo ponúka praktický návod na dobrý život, ktorý vedie k spásie a predstavuje riešenie našich praktických problémov vo vzťahu k sebe samému, k druhým, k spoločnosti, k prírode, k práci. Náboženské princípy sa dajú aplikovať vo všetkých oblastiach života jednotlivca aj spoločnosti.

Zatiaľ čo podľa súčasnej vedy a viacerých filozofických smerov (napr. existencializmu) je naše bytie vo svete výsledkom náhody, podľa náboženstiev vznikol svet a človek v ňom s určitým zámerom. Pozemský život sa v náboženstve chápe väčšinou ako príprava na posmrtný život, niekedy s dodatkom, že v živote sa máme niečomu dôležitému naučiť. Ak som sa narodil, nenašiel som sa náhodou, ale som tu preto, lebo mám určitú úlohu, bol som sem vyslaný Bohom, aby som sa zdokonalil, niečo pochopil, niečomu sa naučil, niečo dobré vykonal a podľa toho, ako tieto úlohy splním, budem aj braný na zodpovednosť. Ak som žil dobre, budem žať šťastie, ak zle, budem trpieť. Človek môže uniknúť pred svetskou spravodlivosťou, ale pred božskou alebo vesmírnou spravodlivosťou uniknúť nemôže.

Náboženské sviatky a rituály umožňujú človeku integrovať sa do prírodného a spoločenského celku. Sviatky sú často naviazané na zmeny v prírode a sú slávené vždy v spoločenstve s inými veriacimi v nadväznosti na tradíciu. Napr. sviatky Vianoce a Veľká noc korešpondujú časovo s prírodným dianím (zimný slnovrat, jarná rovnodenosť), ale okrem toho

nám pripomínajú udalosti, ktoré sa stali pred 2000 rokmi (a ktoré dávajú zmysel pozemskému dianiu) tak, ako by sa diali tieto udalosti každý rok nanovo. Slávením týchto sviatkov sa zakoreňujeme v tradícii, lebo ich slávime rovnako ako naši predkovia a ako ich budú sláviť naši potomkovia.

Vďaka náboženstvu získavajú všetky rozhodujúce (zlomové) udalosti ľudského života ako sú narodenie, prechod z detstva do dospelosti, svadba, smrť svoj vyšší posvätný rozmer. V primitívnych spoločenstvách pomáhalo rituály človeku zvládnuť prechod z jedného životného obdobia do druhého. Napr. svadba sa nechápe v kontexte náboženstva len ako zmluva dvoch ľudí, ktorá môže byť zrušená hned ako prestane byť pre jednu z dvoch strán výhodná, ale je to záväzok, ktorý sa prijíma naveky pred Bohom. Ani narodenie človeka sa nechápe ako niečo náhodné, čo sa len prihodí dvom ľuďom, ktorí spolu sexuálne žijú, ale dieťa sa rodí preto, lebo to chcú jeho rodičia, chce to Boh alebo preto, že má na svete určitú úlohu. Rituály ako krst, prijímanie, birmovka atď. a obdobné rituály v iných náboženstvách vyjadrujú začlenenie človeka do spoločenstva posväteného Bohom.

Zhrnutie:

Prečo študovať náboženstvo?

- náboženstvo je najdôležitejším zdrojom mravného poznania ľudstva
- predstavuje etický ideál, ideál dobrého života, ktorý môžu ľudia sledovať a tým sa mravne zušľachťovať
- náboženstvo vytvára medzi príslušníkmi určitého vierovyznania pocit spolupatričnosti a tak im umožňuje prekonať čisto osobné hľadisko, prípadne hľadisko ich rodiny
- dáva životu človeka zmysel, odpovedá na základné otázky „Odkiaľ som? Kto som? Kam smerujem?” atď.
- náboženstvo zdôvodňuje potrebu mravného konania a tým mu dáva zmysel
- -náboženstvo pomáha priať utrpenie a zvládnuť ťažké životné skúšky
- umožňuje človeku začleniť sa do tradície a do prírodného diania
- potrebujeme poznať náboženstvo, aby sme dokázali pochopiť tých, ktorí sa k nemu hlásia
- z hľadiska veriacich je asi najdôležitejšie to, že náboženstvo pomáha vytvárať človeku vzťah k Bohu

1 Náboženstvo a tolerancia

„Tento človek je kresťan, tamten hinduista, onen muslim- ku všetkým vysielajte lásku a láskavosť. Radujte sa, že majú dobrý život. Zaobchádzajte s nimi a s ich náboženstvom jemne- neubližujte im ani sa nesnažte zmeniť ich vieru. Nech sú kresťania dobrými kresťanmi a nech sú plní súčitu. Nech muslimovia sú dobrými muslimami a nech žijú s ostatnými muslimami v mieri. Nech hinduisti sú dobrými hinduistami a riadia sa ahimsou (nenásilím), a budhisti nech sa naďalej riadia svojou znášanlivosťou s ostatnými. Láskyplnosť je druh lásky, ktorá nie je obmedzená osobnými túžbami a predstavami. Dokáže prekonať averziu a nenávist, takže všetky bytosti, ľudské aj zvieracie, sa stanú priateľmi. A ak sú všetci priateľmi, nikto nebude chcieť nikoho utláčať. Nech sú všetci šťastní!“ (Bhikšu Khamtipálo)

Z náboženstiev malo najväčší vplyv na našu (Západnú) civilizáciu kresťanstvo, v menšej miere judaizmus a islam. Hoci kresťanstvo je staré 2000 rokov, výraznejšie sa presadilo až v období stáhovania národov (5- 6 st. n. l.), kedy ho prijímalí nielen obyvatelia Rímskej ríše, ale aj migrujúce barbarské kmene. Od tohto obdobia začalo kresťanstvo v rozhodujúcej miere vtláčať pečať Západnej civilizácie vo všetkých oblastiach života. Antická civilizácia sa v období stáhovania národov nachádzala v hlbokom úpadku a bolo potrebné dať životu ľudí novú formu a obsah. Bolo potrebné zušľachtiť barbarské národy, morálne ich formovať a dať im nejakú ideu, ktorá by dala ich životu ušľachtilejšie smerovanie. Prvé storočia stredoveku (5- 10 st. n. l.) sa vyznačovali úpadkom vo vzdelaní, hospodárstve aj morálke. Vplyv kresťanstva na myslenie a cítenie ľudí sa presadzoval len postupne. Spočiatku prijali kresťanstvo len ako vonkajšiu formu a trvalo celé stáročia, kým si začali morálne zásady kresťanstva zvnútoriňovať, čo je proces, ktorý pokračuje až dodnes. Kedže žijeme v civilizácii, ktorú najviac formovalo kresťanstvo, môžeme si civilizačný význam náboženstva ukázať najlepšie na jeho príklade (Vplyvy náboženstiev vo všetkých civilizáciách majú nejaké spoločné črty.):

Po období stáhovania národov nastal pokles vzdelanosti. Výrazne poklesol počet gramotných ľudí. Väčšinou vedeli čítať a písť len mnísi a kňazi. Dokonca aj panovníci boli gramotní len výnimočne. Hrozilo, že kultúrny odkaz antiky zanikne a civilizácia bude musieť začínať niekde na úrovni doby železnej. Za to, že antická učenosť a literatúra neupadla do zabudnutia, či sa úplne nestratila a že bola zachovaná určitá kultúrna kontinuita medzi antikou a stredovekom vďačíme hlavne kresťanským mníchom, ktorí v kláštoroch trpeživo prepisovali a archivovali antické diela.

Mnísi sa venovali tiež kultivácií pôdy, keď klčovali lesy, zakladali vinohrady, vysúšali močiare, zavádzali pestovanie nových poľnohospodárskych plodín (zelenina, ovocie, obilniny),

chovu a kríženiu dobytka, chovu včiel... Ich vedomosti sa postupne šírili medzi ľudí. Vynikali v metalurgii a remeslách.

Cirkev v stredoveku položila základy charitatívnej činnosti v miere aká nemá dovtedy nikde na svete obdobu. Zakladala nemocnice, sirotince, chudobince. Niektoré mníšske rády sa sústredovali na pomoc chorým a starostlivosť o mládež. Kláštory poskytovali zadarmo nocľah pocestným.

Kresťanstvo svojím učením o tom, že všetci ľudia sú si pred Bohom rovní, prispelo k zrušeniu otroctva v antickom ponímaní.

Cirkev zakladala školy a podporovala vznik centier vtedajšej vzdelanosti univerzít. Renesanční pápeži podporovali vedu a umenie (Rafael, Michelangelo, Bramante...). Mnísi patrili až do 18. st. medzi špičkových vedcov a vzdelancov svojej doby.

Kresťanstvo vneslo do života ľudí prostredníctvom sviatkov a rituálov rytmus, zmysel a poriadok. Vďaka sviatkom ako Vianoce a Veľká noc bol človek prepojený s dianím prírode, zároveň sa začleňoval do spoločenstva veriacich a prežíval spojenie s duchovným svetom, ktoré posväcovalo každodenný život.

Kresťanstvo svojím morálnym učením prispelo k formovaniu morálneho vedomia obyvateľov Európy. Naša predstava o morálke bez ohľadu na to, či sme veriaci alebo ateisti je formovaná kresťanským chápaním morálky.

Kresťanské chápanie osoby ako jedinečnej bytosti tvorenej dušou a telom sa stalo základom učenia o ľudských a občianskych právach.

Kresťanstvo dalo obsah a formu umeniu od ranného stredoveku až do obdobia osvietenstva. Najmä stredoveké katedrály (12- 15. st.), ktoré boli akýmis kamennými encyklopédiami svoje doby paria k najkrajším stavbám v celých dejinách.

Cirkevné právo malo vplyv na formovanie svetského práva. Hlavne na konceptiu prirodzených práv ako je dôstojnosť ľudskej osoby, právo na súkromné vlastníctvo a pod. a na vznik medzinárodného práva (napr. koncepcia spravodlivej vojny).

Kresťanstvo predstavovalo jednotiacu ideológiu stredovekej Európy. Vďaka nemu sa stala Európa jednotným kultúrnym a civilizačným priestorom. (Woods 2010)

(Učiteľ etickej výchovy by mal poznať pozitívny civilizačný prínos náboženstva, aby dokázal spochybniť predsudky a korigovať odpor niektorých žiakov voči náboženstvu. Tento odpor je nezlučiteľný s hodnotou tolerancie a je založený na selektívnom prijímaní len negatívnych informácií. Keď chceme korigovať negatívny postoj voči nejakému človeku, zameriavame sa nielen na jeho negatívne, ale aj na pozitívne vlastnosti. To isté platí aj pri náboženstve. Odpor

voči náboženstvu vyplýva z nedostatočného poznania problematiky ako to vyplýva aj z horeuvedeného výroku L. da Vinci.)

Kvôli objektivite je potrebné spomenúť aj tie javy, ktoré považujú odporcovia kresťanstva, či sami kresťania za negatívne.

1. **Náboženské vojny.** Náboženské vojny sa objavujú až v stredoveku a sú spojené najmä s kresťanstvom a islamom. Môžeme sem zaradiť násilné obracanie na „pravú“ vieru (napr. Karol Veľký v 8. st.), križiacke výpravy, husitské vojny, vojny medzi katolíkmi a protestantmi v 16 a 17 storočí, svätú vojnu islamu Džihád atď. Otázkou je, do akej miery boli tieto vojny motivované náboženskými dôvodmi a do akej miery tu náboženstvo slúžilo len ako zámienka pre násilné uspokojenie mocenských, územných alebo majetkových požiadaviek. Bolo by zjednodušené vnímať tieto vojny len ako náboženské, lebo vojny tu boli aj dávno pred vznikom kresťanstva a islamu. Aj keby v rannom stredoveku neprevládlo kresťanstvo ale iné náboženstvo alebo by sa Európa stala ateistickou, neznamená to, že by nastalo 1500 ročné obdobie mieru, pretože ak by neexistovalo náboženstvo, našli by si ľudia pre vojnu inú zámienku. Je zjednodušené pozerať sa na náboženstvo ako na niečo, čo vyvoláva medzi ľuďmi konflikty a je naivné myslieť si, že ak by žiadne náboženstvo neexistovalo, neboli by žiadne konflikty a vojny. Vždy je potrebné rozlišovať medzi tým, čo nejaké náboženstvo učí a tým, ako to príslušníci daného náboženstva uvádzajú do praxe. Kresťanstvo samo osebe nie je násilné náboženstvo a napriek tomu bolo napáchané v jeho mene mnoho násilia. Ak sa niekto vyhlasuje za kresťana alebo ateista, nehovorí to nič o jeho skutočnom morálnom charaktere. Dôležité je to, či podľa svojej viery resp. neviery žije.

2. Odporcovia náboženstiev by boli radi, keby náboženstvá definitívne zanikli, lenže ani ateizmus sám osebe nevedie k odstráneniu vojen a konfliktov. Počty obetí ateistických režimov v 20. st. ako boli Leninov a Stalinov Sovietsky zväz, Hitlerovo Nemecko, Mao- ce- tungova Čína, Pol- potova Kambodža a iných sa odhadujú až na 200 miliónov, čo je číslo, ktoré mnohonásobne prevyšuje počty obetí náboženských vojen alebo náboženského prenasledovania v celých dejinách. Svet bez náboženstva by bol pravdepodobne ešte horší ako svet s náboženstvom.

3. **Pokrytectvo.** Ako ďalší argument proti náboženstvu sa zvykne uvádzať pokrytectvo veriacich, to znamená, rozpor medzi vyznávaným učením a reálnym životom. S tým súvisia aj široko medializované pedofilné škandály katolíckych kňazov. Aj v tomto prípade treba rozlišovať medzi náboženským učením a človekom, ktorý ho vyznáva. Každé svetové náboženstvo má mnoho miliónov stúpencov. Pri tak veľkom počte veriacich je jasné, že sa medzi nimi vyskytnú ľudia dobrí aj zlí. V každom náboženstve nájdeme bezcharakterných hriešnikov ako aj svätcov, ktorí sa vyznačujú láskou k Bohu a k svojim blížnym. Zakladateľ kresťanstva Ježiš odsudzoval

pokrytectvo zákonníkov a farizejov a vyzýval svojich poslucháčov k tomu, aby boli dokonalí. Žiadne svetové náboženstvo neschvaľuje pokrytectvo alebo pedofíliu, preto ak by sme odmietli náboženstvo len na základe týchto negatívnych javov, tak by sme s vaničkou vylievali aj dieťa. Náboženstvo nepotrebujú ani tak tí, čo sú už morálne dokonalí, ako skôr hriešnici. Ježiš, ktorý sa vyjadril, že lekára nepotrebujú zdraví ale chorí, sa často prihováral práve tým, ktorí boli spoločnosťou zavrhovaní ako hriešnici.

4. **Inkvizícia.** Medzi problematické javy dejín náboženstva patrí aj inkvizícia, čo je úrad, ktorý existuje dodnes pod názvom Sväté ofícium a jeho úlohou je dohliadať na čistotu viery. Inkvizícia v stredoveku a v menšej miere aj v novoveku vyšetrovala podozrenia z kacírstva a čarodejnictva. Sama inkvizícia nikoho neupálila. V prípade, že bolo niekomu dokázané kacírstvo prípadne čarodejnictvo, bol vydaný svetskej moci, ktorá ho mučila alebo naňom vykonala rozsudok. Počet upálených kacírov a čarodejníc sa niekedy zveličuje, no napriek tomu bolo upaľovanie ľudí kvôli tomu, že sa odchýlili od ortodoxie v rozpore s duchom evanjelia. Nie všetci upálení boli v zmysle dobového práva nevinní. Niektorí z nich hlásali názory, ktoré boli z celo spoločenského hľadiska nebezpečné (rôzne sekty) prípadne sa venovali čiernej mágii. Správanie týchto ľudí malo byť nejako sankcionované, otázkou je či mali byť upálení alebo mala byť zvolená nejaká miernejšia forma trestu.

5. **Predávanie odpustkov.** Tento jav kritizovali Jan Hus a Martin Luther. Išlo o to, že veriaci si mohli za určitú sumu (čím väčší hriech, tým väčšia suma) kúpiť od cirkvi odpustenie hriechov. Peniaze získané z odpustkov sa využívali napr. na financovanie stavby chrámu svätého Petra v Ríme. Prax predávania odpustkov bola neskôr zrušená.

6. **Simonia.** Predávanie cirkevných úradov. Bohatí ľudia si mohli pre seba alebo pre svoje deti kúpiť nejaký cirkevný úrad, na ktorý sa viazala výnosná renta.

Nie je dobré, ak niekto náboženstvo nekriticky odmieta, pretože vtedy sa odmietanie zakladá na povrchných, čiastkových a účelových vedomostach často vytrhnutých z kontextu. Rovnako nie je dobré, ak niekto náboženstvo nekriticky prijíma, lebo takýto človek tiež odmieta vidieť časť skutočnosti a navyše sa zrieka svojho vlastného myslenia, keď necháva za seba rozmyšľať svoju cirkev. Takýto človek prijíma nekriticky ako pravdivé a správne všetko to, čo hovorí jeho cirkev. Nie je možné vychovať z každého človeka samostatne a kriticky mysliaceho jedinca, pretože tomu bránia obmedzené dispozície jednotlivých ľudí. Napriek tomu je možný určitý posun. Niekomu môže vyhovovať to, keď za neho myslí niekto iný a v tom prípade je lepšie ak sa nechá viesť nejakou etablovanou náboženskou organizáciou, ktorá má do hĺbky rozpracovanú morálnu náuku ako nejakou sektou, ktorej cieľom je ovládnutie svojich členov.

Tak ako všetko aj náboženstvo sa mení. Spomínané javy patria dnes už zväčša minulosti a cirkvi sa s nimi celkom dobre vyroviali. Napr. pápež Ján Pavol II sa v roku 2000 ospravedlnil za križiacke vojny a pochybenia inkvizície. Napriek tomu, že oficiálne stanovisko kresťanských cirkví voči sebe navzájom a k iným náboženstvám sa vyznačuje toleranciou, na lokálnej úrovni sa môžeme aj dnes stretnúť s netoleranciou, uzavretosťou a mocenskými nárokmi, ktoré sa prejavujú snahou ovládať napr. masmédiá či myslenie ľudí. Tolerantnejší postoj Katolíckej cirkvi vyjadruje stanovisko II. Vatikánskeho koncilu k nekresťanským náboženstvám: „Katlícka cirkev nezavrhuje nič z toho, čo je v týchto náboženstvách pravdivé a sväté. S úprimnou úctou hľadí na spôsoby konania a správania, na pravidlá a učenia, ktoré sa síce v mnohom líšia od toho, čo ona sama zachováva a učí, no predsa nezriedka odzrkadľujú lúč pravdy, ktorá osvecuje všetkých ľudí... Preto cirkev povzbudzuje svojich synov a dcéry, aby s múdrošťou a láskou vydávali svedectvo o viere a kresťanskom živote, nadvázovali dialóg a spoluprácu s vyznávačmi iných náboženstiev a uznávali, chránili a zveľaďovali duchovné, mravné a kultúrno - spoločenské hodnoty, ktoré sa v nich nachádzajú.“

V 19 a najmä v 20 storočí nastal v otázke náboženskej tolerancie výrazný kvalitatívny posun. Sloboda vierovyznania je zakotvená v medzinárodných dokumentoch o ľudských правach ako aj v ústavách a zákonoch väčšiny štátov. Vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv je sloboda vyznania zahrnutá v článku 18, v Dohovore o právach dieťaťa v článku 14. Ústava Slovenskej republiky hovorí o slobode vierovyznania v druhej hlave v druhom oddiely článok 24. V európskom kontexte už len výnimcočne dochádza k tomu, aby bol niekto za svoje náboženské presvedčenie potrestaný väzením alebo smrťou. Náboženská netolerancia má dnes subtílnejšie, menej zjavné formy a nemusí ísť len o netoleranciu veriacich k neveriacim, ale aj netoleranciu ateistov k veriacim, pretože v súčasnosti získava prevahu sekularizmus a náboženstvo je vytláčané zo sféry verejného života do súkromnej sféry a je skôr v defenzíve (Vyskytli sa prípady v rámci Európy, keď letuška prišla o prácu, lebo sa odmietla vzdať nosenia kríža ako symbolu svojej viery, úradníci preto, lebo z náboženských dôvodov odmietli sobášť homosexuálne páry alebo lekári, ktorí z tých istých dôvodov odmietli robiť interrupcie.). Problémom dnešnej doby je skôr to, kde nájsť hranice tolerancie, či nie sme voči určitým veciam až príliš tolerantní. Tolerancia tak ako každá cnot si žiada správnu mieru. Príliš veľa tolerancie škodí, rovnako ako príliš málo tolerancie. Otázka hraníc tolerancie sa vynára najmä v súvislosti s islamom. Môžeme tolerovať nosenie buriek na verejnosti alebo to, že moslimovia by chceli zaviesť na územiacach, ktoré obývajú, islamské právo šaríu, ktorého princípy sú v rozpore s princípmi európskeho práva? Moslimovia sa stávajú v Európe silnou menšinou, ktorá si na základe svojej početnosti bude nárokováť právo na presadzovanie svojho pohľadu na usporiadanie spoločenského života. Pokiaľ

nemá prevážiť islamský pohľad na svet, bude potrebné stanoviť určité hranice, za ktoré nebudeme ochotní ustúpiť.

Pre ľudí vyznávajúcich určité náboženstvo predstavuje tolerancia voči vyznávačom iného náboženstva výzvu. Ak človek niečomu verí, to zn., nevie to s istotou, potom sú prirodzené aj pochybnosti, s ktorými sa musí konfrontovať. (Práve v tom je rozdiel medzi vierou a poznaním. Viem niečo na základe skúsenosti. Napr. videl som Yetiho a preto viem, že existuje, už v neho nepotrebujem veriť. Nevidel som Yetiho, tak v neho môžem veriť alebo neveriť. Keby bol človek schopný Boha priamo vnímať, nemusel by v neho veriť. Patrí k podstate viery, že nikdy nemáme istotu, či je pravdivá.) Niektorí veriaci však majú sklon svoje pochybnosti potláčať do nevedomia. Majú zo svojich pochybností strach. Robia to možno aj preto, lebo majú pocit, že ak by si priznali pochybnosti, viedlo by to k strate ich sebaúcty či úcty zo strany druhých a možno sa obávajú aj intenzity pochybností, ktorú by nemuseli zvládnuť. Preto nemajú radi ani to, keď niekto pochybnosti v ich viere pripomína a je samozrejmé, že najviac im tieto pochybnosti pripomínajú (nepriamo) tí, ktorí veria niečomu inému. Tým, ako keby poukazovali na to, že pravda môže byť aj iná, nemusí to byť len tak, ako veria oni. Z tohto zneistenia potom pramení netolerancia voči iným náboženstvám, ktorá sa môže prejavovať v myšlienkach a citoch nenávistou, pohrdaním, závistou, v slovách posmievaním, ohováraním, kritikou a v skutkoch cenzúrou, obmedzovaním práv a slobôd, väznením a až fyzickou likvidáciou.

Môže ateista tolerovať veriacich? Áno, pretože nikdy nemá istotu, že Boh neexistuje. Aj ateizmus je tiež len určitá viera (že Boh neexistuje) a pokiaľ je ateista poctivý, musí priпустiť, že táto viera môže byť tak ako iné viery nepravdivá. To isté však platí aj pre veriaceho (teistu), lebo aj on len verí a patrí k povahе viery, že nám nedáva 100% istotu. Istotu nám môže dať len poznanie. Ateista rovnako ako teista, ktorí nepripúšťajú určitú mieru neistoty vo svojej viere sa stanú svojho druhu fanaticmi. (Tak ako existujú fanatickí veriaci, existujú aj fanatickí ateisti.)

Človek, ktorý si je vedomý svojich pochybností a neistoty, vie o nich, dokáže si ich priznať a vedome sa s nimi vyrovnáva alebo si je, naopak, skutočne istý tým, čomu verí, jeho presvedčenie je pevné, ten nebude mať potrebu utláčať stúpencov inej viery. Ak niekto bojuje proti človeku s inou vierou, je to preto, lebo na neho premieta svoje pochybnosti a svoje negatívne vlastnosti a potom proti nemu bojuje neuvedomujúc si, že to, čo ho na tom človeku najviac popudzuje sú jeho vlastné vlastnosti, ktoré na neho projektuje. Potláčanie vlastných pochybností sa môže prejaviť aj tým, čo sa v psychológii nazýva misionársky komplex, to zn., horlivým (fanatickým) obracaním iných na svoju vieri. Takýto misionár presviedča druhých a tým chce presvedčiť sám seba, ale týmto spôsobom istotu nezíska, lebo presviedča nesprávnych ľudí. Jediný koho musí presvedčiť je on sám. Náboženská netolerancia môže mať aj iné príčiny. Môžu

to byť mocenské alebo ekonomické záujmy nejakej cirkvi alebo organizácie, ktorá si prenasledovaním stúpencov určitého náboženstva snaží upevniť svoju moc, svoj vplyv na myslenie ľudí. V tomto prípade však slúži iné náboženstvo len ako zámienka na prenasledovanie, lebo skutočným dôvodom sú mocenské alebo ekonomické záujmy.

Mali by sme druhým dať slobodu, aby sa ohľadne náboženstva rozhodli sami. Nepresvedčať ich, ani nevyvíjať nátlak. To by bola forma manipulácie. Ak nás o to požiadajú, môžeme im poskytnúť nejaké informácie alebo vyjadriť svoj názor. V konečnom dôsledku je však rozhodnutie a zodpovednosť na každom jednotlivcovi. Prijatie druhého takého, aký je (aj s jeho náboženstvom) znamená, že od neho nevyžadujeme, aby sa zmenil. Neposudzujeme ho a ani ho neodsudzujeme. Môže ostať taký aký je, pretože v konečnom dôsledku nesie zodpovednosť za svoj život on sám. Keby sme ho chceli zachraňovať pred ním samým, upierali by sme mu slobodu. Paradoxne, najlepší spôsob ako zmeniť druhého je, priať ho takého aký je. Práve vtedy, keď ten druhý cíti, že je prijímaný, že nie je škatuľkovaný a odsudzovaný, začne sa meniť k lepšiemu. To ale predpokladá vzdať sa mocenských nárokov z našej strany voči druhým, vzdať sa potreby rozhodovať o ich živote a preberať za nich zodpovednosť. Práve v uznaní práva na slobodu, práva na vlastné rozhodovanie sa prejavuje v najvyššej miera úcta k ľudskej osobe. Vzdávame sa tým mocenských nárokov voči druhým.

Tolerancia by mala existovať nielen medzi príslušníkmi rôznych náboženstiev, ale aj vo vzájomnom vzťahu medzi veriacimi a ateistami. Čo znamená tolerovať iné náboženstvo či svetonázor? Dnes sa často tolerancia zamieňa s ľahostajnosťou. Ak ma nejaký človek nezaujíma, vyzerá to na prvý pohľad, že som voči nemu tolerantný. Ľudia často žijú vo svojom vlastnom súkromnom svete a nezaujímajú sa o druhých alebo zastávajú názor, že každý má svoju vlastnú pravdu (Tento názor sa označuje ako relativizmus.). Podľa tohto chápania sú všetky náboženstvá len subjektívne názory, z ktorých je každý pre niekoho pravdivý. Tento relativizmus toleranciu vylučuje, lebo tolerancia znamená práve tolerovať (trpieť, strpieť) niekoho, kto má inú vieru alebo názor ako ja a teda sa mylí. (Ak ja verím v existenciu Boha a niekto iný neverí, tak predpokladám, že ja mám pravdu a on sa mylí. Nemôžem povedať, že aj on má pravdu, lebo potom by som sa dostal do rozporu sám so sebou. Boh nemôže zároveň existovať aj neexistovať.) Ak by mali všetci pravdu, potom by nebolo koho tolerovať. Toleranciu nepotrebuje prejavovať vo vzťahu k tým, ktorí majú pravdu, ale vo vzťahu k tým, ktorí chybujú. Tolerancia je možná len vo vzťahu k niekomu, kto sa z nášho pohľadu viac alebo menej mylí. Keby sme stretli človeka, s ktorým sa v náboženských otázkach vo všetkom zhodneme, tak nemáme potrebu ho tolerovať, ale sa s ním stotožníme, zdieľame s ním jeho náboženstvo.

Tolerancia sa môže uplatňovať len vo vzťahu k človeku, s ktorým nesúhlasíme. Ako to povedal v 18. storočí Voltaire: „Nesúhlasím s vami, ale budem sa biť za to, aby ste mohli vyjadriť svoj názor.“ K človeku je potrebné pristupovať komplexne. Nemali by sme sa na neho pozerať len cez prizmu jeho náboženstva. Ako kresťan si môžem rozumieť lepšie s nejakým moslimom alebo budhistom než s mnohými kresťanmi, ktorí súce vyznávajú to isté náboženstvo, ale ľudsky mi môžu byť vzdialení. Okrem to, že je niekto kresťan alebo moslim má ešte mnoho iných osobnostných vlastností, záujmov, medziľudských vzťahov, schopností, skúseností atď. Priateľstvá medzi ľuďmi rôzneho vierovyznania alebo medzi veriacimi a ateistami nie sú žiadou výnimkou.

Netolerantný človek je svojím náboženstvom akoby posadnutý. Chýba mu voči nemu odstup a nie je schopný ho kriticky prehodnotiť. Netolerancia je prejavom fanatizmu. Fanatik odmieta fakty, rozum, prekrúca pravdy tak, ako mu to vyhovuje, chýba mu zmysel pre humor, v každom, kto verí niečomu inému alebo ho kritizuje, vidí nepriateľa, ohovára iné viery, chýba mu umiernenosť, závidí, chýba mu súcit s trpiacimi, drží sa litery svojej viery namiesto ducha (Všetko toto však platí aj o fanatickom ateistovi).

Prečo je na svet toľko náboženstiev? Nebolo by lepšie, keby existovalo len jedno náboženstvo spoločné pre všetkých? Nie, pretože mnohosť a rozdielnosť náboženstiev odráža rôzne potreby a charaktere ľudí. Svetové náboženstvá sa v niečom podobajú a v niečom líšia. To, v čom sa odlišujú odzrkadluje odlišnú mentalitu ľudí, a preto každému môže vyhovovať iné náboženstvo a niekomu nemusí vyhovovať žiadne. Vnucovať niekomu náboženstvo, na ktoré nedorástol by bolo manipuláciou. Je to podobné ako keby sme chceli, aby nosil o dve čísla väčšie alebo menšie topánky. Presadzovať len jedno náboženstvo by bolo podobné ako keby sme presadzovali len jednu veľkosť topánok pre všetkých. To, že na svete existuje tak veľa náboženstiev nie je ani dobre, ani zle, je to prosté fakt, ktorý musíme zobrať na vedomie a rešpektovať.

Jednou z možností ako sa ľudia vyrovnávajú s existenciou mnohých náboženstiev a filozofií je relativizácia, čiže tvrdenie, že všetko je relatívne a každý má svoju pravdu. Nevýhodou tohto stanoviska je, že podľa neho môže byť pravdou čokoľvek, čomu človek verí bez nejakého racionálneho zdôvodňovania. Relativizmus vedie k zániku ideálu pravdy, pretože existencia pravdy predpokladá existenciu nepravdy, podobne ako existencia dňa noc a pod. Ak bude môcť byť čokoľvek pravdou, prestane existovať nepravda a s nepravdou ako jej opozitum zanikne aj pravda. Dôsledkom toho bude, že ľudia prestanú pravdu poctivo a kriticky hľadať a uspokoja sa s nepodloženými názormi, ktoré budú nezávislé na realite.

Opačným extrémom je, keď si nejaká cirkev alebo sekta vyhradzuje právo na výlučné vlastníctvo pravdy. Nášmu egu lichotí, keď máme pocit, že len my máme pravdu alebo patríme k vyvolenej skupine, ktorá je vlastníkom pravdy. Tým si kompenzujeme náš pocit menej cennosti, lebo ak sme vlastníkmi pravdy, sme nejako nadradení (výnimoční, vyvolení) voči tým, ktorí pravdu nemajú. Takýto postoj vedie často k sebaklamom. Je len málo pravdepodobné, že by len jeden človek či jedna cirkev boli výhradnými vlastníkmi pravdy. Oveľa rozumnejšie je uznať, že aj v iných náboženstvách môže byť časť pravdy ako je to uvedené v hore citovanom dokumente II. Vatikánskeho koncilu.

Ak sa zaoberáme otázkou, ktoré náboženstvo je pravdivé, potom prichádza do úvahy 5 možných odpovedí:

1. Len jedno náboženstvo je pravdivé a všetky ostatné sa mýlia. V tomto prípade by každý za pravdivé označil svoje náboženstvo, pričom by pravdepodobne nezohľadnil to, že človek sa do náboženského prostredia rodí. Pokiaľ sa niekto narodí a je vychovávaný v kresťanskom prostredí, tak je oveľa pravdepodobnejšie, že bude celý život kresťanom prípadne sa stane ateistom ako to, že sa stane moslimom alebo budhistom. Potom ale to, že niekto patrí k jedinému správnemu náboženstvu nie je jeho zásluha (len ak by na toto náboženstvo konvertoval), pokiaľ neberieme ako zásluhu to, že sa narodil v krajine, kde sa dané náboženstvo vyznáva. To je skôr zásluha jeho rodičov. Keby sa nejaký moslim nenašiel v Teheráne, ale v Tel Avive, patril by k židom, ktorých teraz možno nenávidí. Pre stúpenca tohto prvého chápania bude náboženská tolerancia problém. Toto krajné stanovisko má naštastie čoraz menej stúpencov.
2. Len jedno náboženstvo je vlastníkom výlučnej pravdy, ostatné náboženstvá obsahujú len časť pravdy. Toto stanoviskom sa zhoduje so stanoviskom katolíckej cirkvi po II. Vatikánskom koncile.
3. Všetky náboženstvá hovoria o tom istom. Boh, Allah, Jahve, Brahma, Buddha, Tao sú len rôzne pomenovania pre jedno a to isté absolútne bytie, ktoré je pôvodcom existencie vesmíru.
4. Jednotlivé náboženstvá súce nehovoria vždy o tom istom, ale všetky vedú k tomu istému cieľu. Toto chápanie ako prvý sformuloval indický svätec Ramakrišna (1836- 1886), ktorý prirovnáva Boha k vrcholu hory a jednotlivé náboženstvá k rôznym cestám, ktorými sa môžeme na vrchol dostať. Z toho vyplýva, že náboženstvá sa môžu lísiť tak, ako sa líšia jednotlivé cesty na vrchol hory.
5. Podľa posledného možného stanoviska sú všetky náboženstvá nepravdivé.

Mohli by sme vzťah medzi náboženstvami pochopiť tak, že každé náboženstvo je pravdivé bez toho, aby sme ich relativizovali? Najlepšie tomuto zámeru vyhovuje 4 stanovisko. Aby sme ho lepšie pochopili, môžeme použiť príklad s rôznofarebnou kockou. Každá stena tejto kocky má

inú farbu. Predstavte si človeka, ktorý vidí kocku len z jednej strany, z ktorej je modrá. Ten povie, že kocka je modrá. Potom si predstavte niekoho, kto ju vidí z tej strany, z ktorej červená. Ten zas bude tvrdiť, že je červená. Tí dvaja sa teraz začnú hádať o tom, akú farbu má kocka. Ktorí z nich má pravdu? Pravdu majú obaja, ale len čiastočnú. Ich tvrdenia sa nevylučujú, ale dopĺňajú. Keby si dokázali uvedomiť, že ich tvrdenia sa vzťahujú vždy len na jednu stenu kocky, spor medzi nimi by nevznikol. Z tohto príkladu vyplýva, že realita (kocka) je sice len jedna, ale má viac strán (aspektov), ktoré môžeme vidieť z rôznych pozícií. Podobne aj pravda o realite (kocke) je len jedna, ale je komplexná, vnútorné diferencovaná. Môže mať rôzne stupne komplexnosti. Inú komplexnosť má tvrdenie „Kocka je modrá“ a inú tvrdenie „Kocka je modrá, červená, zelená, žltá, čierna aj fialová“. Rôzne názory, ktoré ľudia majú sú vlastne rôzne pohľady na realitu (kocku). Rôzne náboženstvá, podobne ako rôzne názory sa nemusia vyučovať, ale dopĺňať.

Na každú stenu kocky napišeme pomenovanie Boha v jednom svetovom náboženstve: Allah, Boh, Brahma, Tao, Jahve, Buddha. Na každé z týchto mien sa viaže určitý opis Boha, ktorý zdôrazňuje niektoré jeho vlastnosti. Napr. moslimovia zdôrazňujú, že Boh je len jeden, zatiaľ, čo kresťania sice uznávajú to isté, ale okrem toho hovoria, že Boh má tri osoby Otca, Syna a Ducha svätého. Pápež Ján Pavol II. sa vyjadril, že kresťania a moslimovia veria v toho istého Boha. Ak by sme jeho tvrdenie rozšírili aj na ostatné náboženstvá, potom by platilo, že všetky náboženstvá uznávajú toho istého Boha, len ho rôzne pomenúvajú. Rôzne pomenovania a opisy Boha sa navzájom dopĺňajú, tak ako sa dopĺňajú tvrdenia dvoch ľudí v príklade s kockou. Každé náboženstvo vidí len jednu stenu „kocky“, vyjadruje pravdu (realitu) len zo svojho stanoviska. Z tohto vyplýva, že každé náboženstvo je pravdivé, hoci len z určitého hľadiska. To nemusí hovoriť v neprospech náboženstva, ak si uvedomíme, že náboženstvo nie je cieľ, ale len prostriedok, ktorý by mal človeka dovestiť k Bohu. Výstižne to vyjadruje zenový koan: „Prst ukazujúci na Mesiac“. Náboženstvo je ako prst ukazujúci na Boha. Treba sa zameriavať na to, čo nám prst ukazuje a nie na prst sám. Netolerancia a fanatizmus v náboženstve je často dôsledkom toho, že ľudia si cenia viac náboženstvo ako Boha, že náboženstvo sa pre nich stáva cieľom a na Boha zabúdajú, stáva sa takpovediac ich rukojemníkom.

Ježiš povedal, že vo svojom oku nevidíme brvno, ale zo susedovho oka vyberáme slamku. Tento výrok hovorí o projekcii našich negatívnych vlastností na iných. Ak máme problém niekoho tolerovať, často je to preto, lebo sme na neho premietli svoje negatívne vlastnosti, ktoré si u seba nechceme priznať. Toho, koho hnevá, že niekto iný verí hlúpostiam, by sa mal sám seba pýtať, či aj on nemá sklon veriť hlúpostiam, lebo keby taký sklon nemal, tak by ho nehnevalo, že niekto iný hlúpostiam verí.

Náboženskej tolerancii môže napomôcť to, ak sa budeme sústredovať na to, čo majú jednotlivé náboženstvá a ľudia vo všeobecnosti spoločné, bez toho, aby sme chceli popierať to, v čom sa líšia. Takýto spôsob myslenia je vyváženejší ako ten, keď sa zameriavame len na rozdiely. Potom to vyzerá tak, ako by ľudí mnoho vecí rozdeľovalo a nič ich nespájalo. Pozitívny postoj vyjadril 14. Dalajlama slovami, že najprv je človekom a až potom budhistom a Tibetanom. Dalajlamovo chápanie nevylučuje rozdiely medzi ľuďmi, ale ani ich nepreceňuje ako sa to dnes často robí, keď sa zdôrazňuje len inakosť druhého a nie aj to, čo máme spoločné. Čo teda máme my ľudia bez ohľadu na náboženské vierovyznanie spoločné? Napr. to že všetci máme jednu hlavu, dve ruky a dve nohy, podobnú schopnosť myslieť, cítiť. Máme tiež podobné fyzické a duševné potreby. Všetci potrebujeme jest', piť, niekde spať, obliekať sa. Máme podobné pocity hladu, smädu, zimy, tepla. Všetci chceme, aby nás druhí tolerovali, vážili si nás, mali nás radi. Keď sú tieto naše potreby neuspokojené, zažívame podobné pocity frustrácie. Sme fyzicky a duševne zraniteľní. Človek, ktorý sa dnes pýši svojím majetkom alebo spoločenským postavením, môže zajtra ležať bezvládne v truhle.

Najpodstatnejšou spoločnou črtou je však to, že všetci ľudia bez rozdielu usilujú o šťastie. Dalajlama hovorí, že každý človek má potrebu vyhnúť sa utrpeniu a byť šťastný. Platí to nielen o nás, ale aj o tých druhých. Podobné veci nám spôsobujú radosť a utrpenie. Tak isto aj najvýznamnejší grécki filozofi Sokrates, Platón a Aristoteles tvrdili, že cieľom ľudského konania je šťastie. Na tomto bode sa môže zhodnúť väčšina filozofických a náboženských smerov. Podľa náboženstiev však človek nemôže nájsť trvalé a hlboké šťastie len v uspokojovaní svojich materiálnych potrieb, ale naopak v sebaovládaní, v oslobodení od túžob, od chcenia (vlastnej vôle) a v konečnom dôsledku v spočinutí v Bohu nech už si pod tým predstavujeme čokoľvek. Kresťanský filozof Aurelius Augustinus hovorí: „Stvoril si nás pre seba, Pane, a nepokojné je naše srdce, kým nespočinie v Tebe.“

Keď študujeme svetové náboženstvá, môžeme dospieť k záveru, že majú spoločné tieto body:

1. Viera v Boha osobného či neosobného, ktorý je večný a nekonečný, je láskavý a spravodlivý.
Boh sa chápe ako nehmotný, očiam neviditeľný duch.
2. Konanie zla prináša trest, dobro je odmenené.
3. Človek je povolaný k tomu, aby praktikoval sebaovládanie a modlitby alebo meditácie.

Náboženstvo sa nehodí pre každého človeka. Pre niekoho môžu byť morálne a duchovné ideály náboženstva neuskutočniteľné a preto náboženstvo radšej odmietne ako by si mal priznať svoju nedostatočnosť. Iný zase náboženstvo nepotrebuje, lebo dokáže žiť morálne, duchovne a zmysluplne aj bez neho. Pokiaľ niekto k náboženstvu inklinuje, treba to rešpektovať, tak isto

ako treba rešpektovať to, že má k náboženstvu neutrálny vzťah. Aj takýto človek by však mal poznať kultúrny význam náboženstva a jeho hodnotu pre iných ľudí. V náboženstve je dôležitý vnútorný vzťah k Bohu resp. absolútnu, ktorý sa nedá nikomu vnútiť. Nemôžeme niekomu nasiliu vnútiť, aby mal niekoho alebo niečo rád. To platí vo vzťahu veriacich k neveriacom rovnako aj vo vzťahu neveriacich k veriacim.

Aj dnes ešte náboženstvo pre väčšinu ľudí prináša nádej, dáva ich životu zmysel a poskytuje im morálny ideál, ktorý ich zušľachťuje a poskytuje im motiváciu konať morálne. Bolo by hlúpe a krátkozraké odmietnuť náboženstvo za týchto podmienok len preto, že menšina náboženstvo nepotrebuje alebo je jej nesympatické. Ak je niečo dobré pre jednotlivca alebo menšinu, neznamená to, že to musí byť dobré pre celú spoločnosť. Odstránenie náboženstva by pravdepodobne znamenalo morálnu katastrofu.

Napíšte si zoznam 5 vecí, ktoré by sa vám nepáčili na správaní druhých voči vám. Potom urobte predsavzatie, že ani vy, keďže sa vám to nepáči, to nebudeste robiť iným. Napíšte si zoznam toho, čo sa by ste chceli, aby robili druhí vám. Potom si urobte predsavzatie, že aj vy to budete robiť voči iným. Predsavzatie treba stále obnovovať. Každý deň večer pred spaním si môžeme zrekapitulovať, či sme sa správali podľa svojho predsavzatia.

Zhrnutie:

- -sloboda vierovyznania je zakotvená v ústavách a zákonoch väčšiny štátov, to znamená, že každý človek si môže vybrať také náboženstvo, aké chce a slobodne ho vyznávať, pokiaľ tým neobmedzuje slobodu druhého človeka,
- -náboženská tolerancia je v čase globalizácie nevyhnutnosťou,
- -ak chceme, aby som ja bol tolerovaný, mal by som tolerovať iných,
- -ateisti by mali uznať to, čo je na náboženstve pozitívne, jeho civilizačnú a etickú hodnotu a veriaci by si mali uvedomiť, že ateista, aj keď neverí v Boha, môže mať ako konkrétny človek mnoho pozitívnych vlastností,
- -tolerantný postoj môžeme vyjadriť slovami: „Nesúhlasím s tebou, ale rešpektujem tvoje právo na slobodu voľby. Ty sa rozhoduješ a ty aj nesieš zodpovednosť za svoje rozhodnutia. Ak sa rozhodneš takto, bude to mať také a také dôsledky“ Dovoľme každému, aby si vybral takú vieru, aká je pre neho primeraná,
- -v každom náboženstve nájdeme ľudí dobrých aj zlých,
- -človek, ktorý si je istý svojou vierou alebo si uvedomuje svoje pochybnosti, nemá potrebu prenasledovať ľudí s inou vierou,

- -na svete je preto tak veľa náboženstiev, lebo každé odzrkadluje inú mentalitu a zodpovedá iným potrebám, ale napriek tomu sa všetky môžu vzťahovať k tomu istému Bohu,
- -v najdôležitejších etických princípoch sa svetové náboženstvá zhodujú.

Otázky a úlohy:

1. Stretli ste sa s priateľstvom medzi ľuďmi rôznej viery?
2. Dánsky karikaturista Kurt Westergaard nakreslil karikatúry zosmiešňujúce proroka Mohameda. Za to ho chcú niektorí muslimovia zabiť. Myslite si, že je správne, že dánsky karikaturista nakreslil obrázky zosmiešňujúce náboženský symbol, ktorý je pre muslimov posvätný? Je to prejav neúcty voči inej viere alebo je to jeho právo? Čo si myslíte o reakcii muslimov na tieto karikatúry?
3. Má právo nosiť letuška počas služby na krku kríž? Neuráža tým inú vieru ostatných? Ak úradník z náboženských dôvodov odmietne zosobásiť homosexuálny páru, je to prejav jeho netolerancie k homosexuálnej menšine alebo len uplatňuje svoje právo vyznávať svoje náboženstvo, ktoré považuje homosexuálne správanie za hriech? Môže lekár z náboženských dôvodov odmietnuť vykonať interrupciu?
4. Akým spôsobom sa nieko stáva kresťanom alebo muslimom? Prečo je jeden človek kresťan a iný muslim? Aké by bolo moje vierovyznanie, keby som sa narodil v Ázii alebo Afrike? Prečo sa nejaký človek stane ateistom? Aké skúsenosti ho k tomu vedú?
5. Dokážeme nájsť niečo dobré na každom človeku bez rozdielu vierovyznania?
6. Aký vplyv má náboženstvo na život človeka, ak podľa neho skutočne žije?
7. Učiteľ môže nakresliť na tabuľu kocku alebo si vytvorí kocku zapiera tak, aby každá jej stena mala inú farbu. Na každú stenu kocky potom napíšeme mená Boha v jednotlivých svetových náboženstvach: Boh, Jahve, Alah, Brahma, Budha, Tao. Ďalej postupujeme podľa toho, ako je to uvedené hore v texte.
8. Prečo existuje na svete tak veľa náboženstiev?
9. Sformulujte svoje stanovisko alebo výzvu, ktorú by ste adresovali ľuďom, ktorí odmietajú tolerovať iné vierovyznania alebo medzi sebou kvôli viere bojujú. Stanovisko môže mať formu krátkej úvahy. (Pri tejto aktivite je možné vytvoriť aj skupiny.)
10. Zlaté pravidlo hovorí: „Nerob iným to, čo nechceš, aby oni robili tebe.“ Ako uviesť toto pravidlo do praxe? Každý z nás by si mal položiť otázku, či by sa mu páčilo, keby mu niekto vyvracal jeho a vnucoval svoju vieri, posmieval sa alebo mu nadával kvôli jeho náboženstvu. Kedže nikomu z nás by sa takýto postup nepáčil, nemali by sme ani my takto postupovať voči iným.

2 Náboženské zdôvodnenia etiky

V románe Bratia Karamazovci napísal F. M. Dostojevskij: „Ak niet Boha, je všetko dovolené.“ Dostojevskij tým chce povedať, že pokial’ nebudú morálne pravidlá odvodené od Boha, bude možné ich spochybniť. Ak dvaja ľudia podpíšu zmluvu, tak porušenie tejto zmluvy musí byť sankcionované nejakou treťou stranou, ktorou je v našej spoločnosti štát. Ak by tu takýto garant nebol, dodržiavanie zmluvy by bolo ľubovoľné. Jedna zo strán by ju mohla porušiť a nič by sa jej nestalo. V západných náboženstvách vystupuje ako pôvodca morálnych pravidiel a ako garant ich dodržiavania Boh. Naproti tomu v budhizme sú morálne pravidlá vytvorené tak, aby ich dodržiavanie viedlo k vnútornej slobode a šťastiu. Tiež nie sú ľudským výtvorom, ale zodpovedajú určitým univerzálnym psychologickým zákonostiam. Podľa budhizmu človek konajúci dobro si do budúcnosti pripravuje šťastie, kto koná zlo, bude skôr či neskôr trpieť. Kresťanský a budhistický spôsob zdôvodňovania morálnych pravidiel sa však nevylučujú, pretože tak ako kresťanstvo aj budhizmus považuje za nemorálne ubližovanie druhým, krádež, vraždu, cudzoložstvo, ohováranie a pod. Tak isto sa dá povedať, že aj kresťan, ktorý dodržiava prikázania bude podľa svojej viery v budúcnosti šťastný, zatiaľ čo ten, kto ich porušuje bude trpieť. Židovsko-kresťanské a budhisticko-hinduistické etické pravidlá sú až na detaily veľmi podobné.

Svetové náboženstvá sa zvyknú deliť ne západné a východné. Medzi západné patria kresťanstvo, judaizmus a islam. Medzi východné budhizmus, hinduizmus, taoizmus a konfucianizmus. Keďže západné náboženstvá sa navzájom ovplyvňovali a majú viaceré spoločné črty, nebudem hovoriť o všetkých, ale zameriam sa na kresťanstvo, na ktorom si ukážeme jeden spôsob zdôvodňovania morálky. Z východných náboženstiev sa budem venovať budhizmu a hinduizmu.

Základom kresťanstva je Ježišovo učenie obsiahnuté v evanjeliách. V podstatných črtách sa Ježišovo etické učenie neodlišuje od etických zásad iných svetových náboženstiev. Ako prvé a najdôležitejšie prikázanie učil Ježiš prikázanie lásky k Bohu, k blíznemu a sebe samému. Vzťah k Bohu, k blíznemu a k sebe samému tvoria spojené nádoby, lebo nie je možné, aby človek miloval Boha a nenávidel blížnych a vždy, keď láska k blíznemu dosiahne určitú hranicu, môže v nich vidieť a milovať Boha (Krista). Tak isto platí, že ak niekto nemá rád sám seba, nebude mať rád ani iných. Ježišovo učenie zahŕňa tiež hlboké psychologické poznanie. Láska k blíznemu sa prejavuje ochotou obetovať sa za druhých. Podľa Ježiša nikto nemá väčšiu lásku ako ten, kto dá svoj život za svojich priateľov, čoho bol sám najlepším príkladom.

Ježišovo učenie nemá systematický charakter, preto je ťažké vybrať z neho niekoľko základných téz alebo pojmov. Dôležité je uvedomiť si, že neboli len učiteľom etiky, ale

predovšetkým duchovným učiteľom (majstrom), ktorý sám seba prezentoval ako božieho syna či božieho posla, ktorý prichádza na svet, aby ho volal k spravodlivému životu a tak ho zachránil pred zatratením. Kladie dôraz na pokoru („Kto chce byť prvý medzi vami, nech slúži ostatným“ „Kto sa povyšuje, bude ponížený“...), dôveru v Boha a odovzdanosť do jeho vôle (Nestarajte sa o to, čo budete jest...), neposudzovanie druhých („Nesúđte, aby ste neboli súdení“). Človek by mal dôverovať Bohu ako dieťa svojim rodičom, nerobiť si úzkostné starosti o budúcnosť, ale dôverovať Bohu, že sa o neho vždy postará k jeho najväčšiemu dobru. Neznamená to, že človek by mal sedieť so založenými rukami, ale len to, že by nemal trpieť úzkosťou a prenechať riadenie vecí Bohu, aby rozhadol ako chce. Príkladom odovzdanosti sú Ježišove slová v Getsemanskej záhrade, keď po vnútornom zápase, kedy sa snažil zmieriť so svojím ukrižovaním povedal: „Nech je tak, ako ty chceš, nie tak ako ja chcem“. Len ten, kto sa Bohu odovzdá, toho môže Boh viesť a chrániť.

Ježiš podobne ako Sokrates zastával názor, že konanie zla je dôsledkom nevedomosti. Potvrdzujú to jeho slová pri ukrižovaní: „Otče odpusť im, lebo nevedia, čo činia.“ Odpustenie je dôležité preto, aby aj nám bolo odpustené („Odpusť nám naše viny tak, ako aj my odpúšťame svojím vinníkom..“). V tom je zase nepriamo obsiahnuté zlaté pravidlo („Čo chcete, aby druhí, robili vám, robte aj vy im“).

V starozákonom období, v období Abraháma a Mojžiša, bol Boh zobrazovaný ako prísný a trestajúci pán. Za porušenie náboženských a etických predpisov boli vinníci postihovaní tvrdými trestami. Platil zákon „Oko za oko, zub za zub“. Napr. za cudzoložstvo bol určený trest ukameňovaním. V novozákonom období nastala zmena v tom, že Ježiš predstavil Boha ako milujúceho a odpúšťajúceho otca, ktorý môže odpustiť vinu tomu, kto sa dá na pokánie, to znamená, prizná a oľutuje svoje hriechy a zmení svoj život zo svetského na duchovný. Zákon odplaty bol nahradený zákonom odpustenia, lebo odplata (pomsta) vedie vždy k ďalšej odplate, čo je vlastne začarovaný kruh. Ježiš hovorí „Chcem milosrdenstvo, nie obetu“. Zdôrazňuje dobrotu, láskavosť a súcit, kritizuje mechanické (bezduché) dodržiavanie predpisov a pravidiel. Človek sa musí zmeniť vnútorne (Blahoslavení čistého srdca...). Nestačí dodržiavať pravidlá navonok, aby nás druhí chválili a obdivovali našu dokonalosť, lebo to vedie len k svätuškárstvu a pokrytectvu.

Ked' k Ježišovi priviedli ženu prichytenú pri cudzoložstve, opýtali sa ho, čo s ňou majú urobiť, či ju majú podľa Mojžišovho zákona ukameňovať. On im odpovedal, že Mojžiš im to prikázał len pre tvrdosť ich srdca a aby do nej hodil prvý kameň ten, kto je bez viny. Tým Ježiš poukázal na to, že spoločenské zákony sú relatívne vo vzťahu k mentalite ľudí v určitom historickom období a tiež na to, že zdôrazňovanie a útočenie na chyby (hriechy) druhých je

spôsob ako odpútať pozornosť od chýb vlastných. Nikto nemá právo iného odsudzovať, lebo sám je hriešnik. Ježiš kritizoval pre vonkajškové dodržiavanie morálnych a náboženských predpisov predstaviteľov vtedajšieho židovského náboženstva, ale treba povedať, že tento nedostatok sa objavil aj u neskorších kresťanov a vyskytuje sa až dodnes, pretože ľudia sa od tej doby veľmi nezmenili. Ak by sa Ježiš objavil v tejto dobe, nepochybne by jeho kritike neušli ani mnohí dnešní „kresťania.“ O tom, ako by dopadla konfrontácia Ježiša so súčasnou dobou uvažuje Dostojevskij v románe Bratia Karamazovci v časti o veľkom inkvizítori.

Viaceré náboženstvá (vrátane kresťanstva) obsahujú mýtus o prvopočiatocnom rajskom stave. Po tom ako boli duše stvorené, žili na počiatku v raji. Boli šťastné, ale chýbalo im sebauvedomenie a schopnosť rozlišovať medzi dobrom a zlom. Títo prví „ľudia“ konali dobro ako automaty, nevedome, lebo nepoznali alternatívu. Práve kvôli tomu, aby mohli dosiahnuť sebauvedomenie a vedome sa naučiť pracovať pre dobro, duše opustili raj alebo podľa iných verzií boli z raja vyhnané. Pod rajom sa myslí duchovný svet, nie nejaké fyzické územie v Mezopotámii alebo inde. Predtým než duše vstúpili do fyzických tel („odeli sa do zvieracích koží“), žili v duchovnom svete (raji, nebi). Po zostúpení na hmotnú úroveň vo fyzickom tele prechádzali rôznymi skúškami a utrpeniami. Úlohou týchto skúšok bolo prebudíť ich k sebauvedomeniu a naučiť ich rozlišovaniu medzi dobrom a zlom. Človek (duša) by mal teda rozvinúť lásku (cnosti) a poznanie (múdrost), ktoré by mali byť pre neho „vstupenkou“ na návrat do raja, z ktorého na začiatku vyšiel. V rámci tohto mýtu sa dá život človeka chápať ako hľadanie cesty domov, kde sa začalo naše bytie. Prejavuje sa to v túžbe po šťastí, ktorú má každý človek a ktorá nemôže byť vo svete ničím definitívne uspokojená. Do raja sa však môže vrátiť len ten, kto je na jemu zodpovedajúcej morálnej úrovni. Preto je dôležité, aby sa človek morálne zušľachťoval, aby konal dobro (to je vstupenka do raja), inak mu hrozí, že bude stále dookola prechádzať rôznymi utrpeniami, stratí svoje ľažko nadobudnuté ľudské bytie alebo dokonca podľa niektorých učení, bude naveky zavrhnutý.

V kresťanstve sa tento archetypálny mýtus objavuje v podobe príbehu o Adamovi a Eve a v podobenstve o márnotratnom synovi. V rámci východných náboženstiev a v ezoterických smeroch ako je napr. Steinerova antropozofia hrá dôležitú úlohu aj učenie o reinkarnácii, to zn., že duša sa po smrti vždy znova po určitom čase vteľuje do iného tela, lebo jeden život je príliš krátky na to, aby sa zdokonalila tak, aby mohla definitívne vstúpiť do raja.

Rozoberme si z tohto hľadiska podobenstvo o márnotratnom synovi. Na počiatku žije syn u svojho otca. To je spomínaný rajský stav, v ktorom duša žije vo vedomí Božej prítomnosti. Syn (duša) sa má súčasť dobre, žije v dostatku, ale nevie si to, čo má, vážiť (uvedomiť). Chýba mu sebauvedomenie. Preto sa rozhodne otca (Boha) opustiť a vypýta si od neho svoj podiel na

majetku. Duša dostáva myseľ a fyzické telo. Potom odchádza do ďalekej krajiny, ktorá symbolizuje hmotný svet. Tento svet sa vyznačuje nestálosťou, ktorá vedie k utrpeniu. Syn si najprv užíva majetok, ktorý dostał od otca, to zn., že si užíva duševné a telesné rozkoše. Keď prehýri všetok svoj majetok, skončí ako pastier svín. Svine, ktoré nemajú nikdy dosť symbolizujú ľudské túžby. Syn (duša) slúži ako pastier svín (Je ovládaný túžbami). Keď zažije pád na najhlbšie dno, začne si spomínať ako dobre mu bolo u jeho otca. Rozhodne sa teda vrátiť. Nevracia sa ako víťaz, ale skôr v hanbe a pokorený. Keď ho uvidí otec, ide mu naproti a prikáže sluhom, aby mu obliekli najlepšie šaty, na ruku dali prsteň a zabili pre neho teľa. Táto časť príbehu je plná symbolov. Najlepšie šaty symbolizujú cnosti a poznanie (sebauvedomenie), ktoré si zaslúžil vďaka svojmu obráteniu. Prsteň je symbolom večnosti, pretože nemá nikde svoj koniec ani začiatok presne tak, ako je bez začiatku a konca večnosť. Keď si snúbenci pri sobáši vymieňajú prstene, je to znak toho, že si sľubujú vernosť na veky. Zabitie teľa je symbolom obetovania nižej synovej prirodzenosti. Starý, telesný človek umrel, aby sa mohol znovuzrodiť človek duchovný.

V hinduizme má tento archetypálny mýtus podobu rozprávania o bohu Indrovi. Jeden z bohov Indra chcel vedieť, aké to je žiť ako prasa. Narodil sa teda ako malé prasiatko. Postupne vyrástol, našiel si prasnicu, mal s ňou prasiatka a spolu sa živili odpadkami a váľali sa v blate. Ostatných bohov to pohoršovalo, lebo sa im zdalo nedôstojné, aby boh žil ako prasa. Preto vyslali k nemu poslov, aby ho primäli opustiť prasačie telo. Indra bol však tak spokojný so svojím životom, že sa nenechal presvedčiť. Preto sa bohovia odhodlali k radikálному kroku a vyslali k Indrovi posla, ktorý jeho prasačie telo rozsekol mečom. Indrov duch potom stúpal do neba a ďakoval ostatným bohom za vyslobodenie. Aj v tomto príbehu je vyjadrený v o niečo drsnejšej podobe základný mýtus o duši (Indra), ktorá opúšťa duchovný svet, aby sa vtelila do fyzického tela a jej návrate do duchovného sveta.

Vo východných náboženstvách, ale aj niektorých západných duchovných smeroch je potrebné prepojiť tento mýtus s učením o prevteľovaní. Prevteľovanie znamená, že duch človeka po smrti sa po určitom čase vtelí do iného tela. Hoci sa zdá, že reinkarnácia je nášmu západnému mysleniu cudzia, nie je to celkom tak, lebo v minulosti sa k nej hlásili napr. filozofi Pytagoras, Sokrates, Platón, kresťanský teológ Origenes z 3. st. n. l., filozof Giordano Bruno, nemeckí spisovatelia Schiller a Goethe, americký priemyselník Henry Ford a mnohí ďalší. V reinkarnáciu verili starí Egypťania, Keltskí druidi, šamani, grécki orfici, židovskí kabalisti a chasidi, islamskí súfisti, kacírske katari ako aj naši slovanskí predkovia pred prijatím kresťanstva. V modernej dobe sa k reinkarnácii hlásí aj Steinerova antropozofia, ktorá je orientovaná kristocentricky.

Po smrti človeka sa jeho duch oddelí od tela a existuje ďalej v duchovnom svete. Posmrtná existencia môže byť pre niekoho peklom, pre iného nebom v závislosti od vykonaných skutkov a trvá dovtedy, kým nevzniknú vhodné podmienky na návrat do pozemského sveta. Prevteľovanie trvá dovtedy, kým človek nesplatí všetky svoje „dlhy“, to znamená dovtedy, kým sa definitívne nepolepší, nenahradí škody, ktoré spôsobil a neoslobodí sa od závislostí a túžob, ktoré by ho znova pritiahl na tento svet. V budhizme sa takýto človek označuje ako budha-ovšietený, prebudený. Označenie budha sa vzťahuje jednak na zakladateľa budhizmu princa Sidharta Gautamu zvaného aj Budha Šakjamuni, ale aj na všetkých tých ľudí, ktorým sa podarilo dosiahnuť stav vyslobodenia budhovstvo. Napriek viacerým teologickým a filozofickým rozdielom medzi kresťanstvom a budhizmom existuje mnoho podobností medzi kresťanskou a budhistickou mystikou. Budhisti sa z uznania vyjadrujú napr. o nemeckom mystikovi Johannesovi Eckhartovi (1260-1325), ktorý stav vyslobodenia opísal týmito slovami: „Nič nevedieť, ničim nebyť, nič nechcieť, nič nemať.“ Ďalšou paralelou k vyslobodeniu v budhizme môžu byť podľa najvýznamnejšieho českého budhistu Františka Drtikola Ježišove slová v Getsemanskej záhrade :“Nech je tak ako ty chceš, nie ako ja chcem.“ Vyslobodenie teda spočíva aj v tom, že človek za zrieka vlastnej vôle a plne sa podriaďuje (odovzdáva) vôle Boha.

Podľa učenia o reinkarnácii duch človeka po smrti nezaniká, ale po oddelení od tela existuje ďalej v duchovnom svete, kde sa pripravuje na svoj ďalší život na zemi. Kvalita tohto posmrtného stavu závisí od toho, ako človek žil predtým na zemi. Pokiaľ bol človek čestný a láskavý, bude po smrti prezívať blaženosť, čomu sa hovorí, že je v nebi. Naopak, ak bol počas života na zemi nečestný a zlomyseľný, prezíva po smrti rôzne muky v podobe zúfalstva, úzkostí a bolestí rôzneho druhu, čo zase znamená, že je v pekle. Na rozdiel od kresťanského chápania však pobyt v nebi a pekle netrvá večnosť, ale po uplynutí určitého času, ktorý môže trvať niekoľko mesiacov alebo aj niekoľko sto rokov, sa duch vtelí do nového embrya, ktoré sa vytvára v tele matky. Duch si vyberá narodenie v takej rodine, kde sa môže najlepšie vyvíjať. Ak bol niekto v minulých životoch zlý, bude mať zlých rodičov a ťažký život. Ak bol dobrý, narodí sa v harmonickej rodine a bude mať dobré vlastnosti, ktoré ho predurčia na úspech.

Kresťanské cirkvi, až na nejaké výnimky, reinkarnáciu neuznávajú. Podľa nich vzniká duša človeka až v okamihu počatia stvoriteľským aktom Boha. Predtým neexistovala, nanajvýš len ako božia myšlienka. Po smrti však duša nezaniká, ale žije ďalej v duchovnom svete. Ak sa jednalo o dušu svätca, tá poputuje do neba, kde naveky zažíva blažené spoločenstvo s Bohom, ostatnými svätými a spasenými dušami. Duša nenapraviteľného hriešnika putuje do pekla, kde musí naveky znášať strašné muky (pálenie, chlad, úzkosť, smäd, hlad, opakované zabíjanie...). Ostané duše putujú do očistca, kde sa očistujú od svojich zlých sklonov a dôsledkov svojich zlých skutkov,

ktoré vykonali na zemi. Toto očisťovanie je spojené s utrpením, ale potom sa dostanú aj tieto očistené duše do neba, kde zostanú už natrvalo. Nevracajú sa teda už na tento svet ako podľa budhizmu a hinduizmu.

V náboženstvách platí zásada, že všetko, čo robíme sa nám skôr, či neskôr vráti. Preto sa hovorí „Božie mlyny melú pomaly, ale isto.“ V budhizme a hinduizme sa tomu hovorí karma, to znamená, že každá akcia vedie k adekvátej reakcii. Dobrý skutok, slovo alebo myšlienka mi prinesú dobrý účinok (napr. zdravie, úspech, pokoj, nejaké nadanie...), zlé skutky povedú k zlým dôsledkom (napr. choroba, chudoba, duševný nepokoj, malé nadanie...). V kresťanstve by sme mohli v tejto súvislosti hovoriť o božej spravodlivosti. Ježiš hovorí „Nesúdte, aby ste neboli súdení....Ako vy meriate iným, tak aj vám bude namerané... Kto mečom bojuje, mečom zahynie....Kto seje vietor, žne búrku.“ Inde zase: „Blahoslavení chudobní duchom, lebo ich je kráľovstvo nebeské...“ a pod. Spravodlivý Boh sa teda človeku odplatí vždy podľa jeho zásluh, hoci niekedy môže človeku hriechy aj odpustiť.

V súčasnom sekularizovanom svete sa mnoho ľudí vzdalo náboženstva preto, aby získali väčšiu slobodu žiť si po svojom, nezávisle. Tým sa síce osloboďili od zodpovednosti voči Bohu a náboženským inštitúciám, no zaplatili za to často tým, že strácajú cit pre rozlišovanie medzi dobrom a zlom, nenachádzajú v živote zmysel, čo vedie potom ku konzumnému spôsobu života resp. hedonizmu, v ktorom ide o to, čo najviac si užiť v materiálnej oblasti (jedlo, oblečenie, sex, zábava, majetok, pohodlie...) alebo v zbieraní zážitkov (drogy, alkohol, povrchné vzťahy, hazardovanie so životom...). Samozrejme, sú aj výnimky potvrdzujúce toto pravidlo. Napr. aj v starom Ríme viedla strata náboženskej viery, najmä u vyšších vrstiev, k pôžitkárstvu, pretože ak človek neverí v posmrtný život a v to, že bude musieť niest po smrti zodpovednosť za svoje konanie (smrťou sa dá uniknúť pred zodpovednosťou), tak sa usiluje osloboodiť od „morálnych predsudkov“ a čo najviac si užiť už tu na zemi. Na význam viery v posmrtný život pre morálne konanie poukazuje aj budhistický učiteľ Sogjal Rinpoče: „Často ma upútalo ako niektorí budhistickí učitelia, ktorých poznám, kladú ľuďom, ktorí k nim prichádzajú kvôli poučeniu, jedinú jednoduchú otázku: „Veríte v život po živote?“. Nepýtajú sa ich, či v neho veria ako filozofickému tvrdeniu, ale či túto vieru cítia hlboko vo svojich srdciach. Učitelia vedia, že pokiaľ človek, celý jeho pohľad na život bude odlišný a bude mať jasný pocit osobnej zodpovednosti a morálky. Učitelia musia tušiť existenciu nebezpečenstva, že ľudia, ktorí nie sú o živote po tomto živote presvedčení vytvoria spoločnosť sústredenú na krátkodobé výsledky bez toho, aby mysleli na dôsledky svojho konania.“ (Sogjal 1998, 329)

Podľa rakúskeho psychiatra Viktora Frankla je najhlbšou potrebou človeka nachádzať a realizovať v živote zmysel. Tým sa výrazne lísi od Siegmunda Freuda, ktorý vidí hlavnú

motiváciu človeka v hľadaní potešenia. Zmyslom života môže byť podľa Frankla nejaké dielo, tvorivá činnosť, úloha alebo človek pre ktorého žijeme a pod., teda vždy niečo čo človeka presahuje, to znamená, zmysel je niečo transcendentné. Šťastie prichádza ako dôsledok zmysluplného života, keď nežijeme len sami pre seba, ale pre nejaký zmysluplný cieľ. Napr. keď urobím nejakú zmysluplnú prácu alebo dobrý skutok, tak ma to teší. Až vtedy, keď človek zmysel v živote nenachádza, začína sa sústredovať priamo na hľadanie pôžitku. Frankl si mohol vyskúšať správnosť tejto teórie v koncentračnom tábore v Osvienčime. Zistil, že najväčšiu šancu prežiť mali tí väzni, ktorí mali pred sebou nejaký cieľ. Jednému jeho spolužäťovi sa snívalo, že 30. 4. 1945 oslobodia tábor spojeneckí vojaci. Niekoľko rokov sa upínal k tomuto cieľu a to mu dávalo silu prekonať všetky ľažkosti. Keď však konečne prišiel ten deň a spojeneckí vojaci do tábora neprišli, stratil všetku nádej a na druhý deň sa nakazil na týfus a pár dní pred oslobodením tábora zomrel. Význam náboženstva z tohto hľadiska spočíva v tom, že ukazuje, že život sa nekončí smrťou a existencia posmrtného života dáva zmysel životu pozemskému.

Jeden z hlavných bodov, v ktorom sa odlišujú svetské a náboženské zdôvodnenia morálky je, že podľa náboženstva bude dobro vždy odmenené a zlo potrestané. Podľa svetského chápania sa človek zodpovedá predovšetkým spoločnosti, keďže morálne pravidlá a zákony sa tu chápu ako výtvor spoločnosti. Kto ich porušuje, je spoločnosťou potrestaný. Aj svedomie sa chápe len ako výsledok zvnútornenia spoločenských noriem. Naproti tomu náboženstvo považuje svedomie za boží hlas. Často sa stáva, že vinníci uniknú pred spravodlivosťou preto, lebo sú takí prefíkaní alebo sú príliš mocní na to, aby ich súdy mohli odsúdiť. Šikovný zlodej, ktorý bol dosť opatrný na to, aby sa mu na jeho nezákonnú činnosť neprišlo, si môže spokojne užívať nakradnutý hmotný alebo duševný majetok a tváriť sa ako ctihodný občan. Vezmíme si ako príklady Stalina a Hitlera, ktorí svojou činnosťou spôsobili stovkám miliónov ľudí veľké utrpenie a predsa zostali nepotrestaní. Svetská spravodlivosť má svoje hranice. Podľa náboženstva však ani tie previnenia, ktoré uniknú pred svetskou spravodlivosťou nezostanú nepotrestané, hoci trest môže prísť až po smrti alebo po stáročiach v nejakom budúcom živote. O tom hovorí aj príslovie „Božie mlyny melú pomaly, ale isto“.

Ateisti sa pýtajú, prečo Boh nepotrestá vinníka hneď. Keby však Boh potrestal chybujúceho človeka tým, že by do neho udrel blesk alebo by mu odpadla ruka, nikto by zlé skutky nekonal, lebo by nechcel, aby ho zabil blesk alebo aby chodil po svete bez ruky, lebo by všetci hneď videli, že je zlodej. Týmto by Boh pripravil človeka o možnosť slobodne sa rozhodnúť medzi dobrom a zlom. Človek by nekonal slobodne, ale pod nátlakom. Žil by v neustálom strachu, že ak náhodou zaklame alebo zahreší, udrie do neho blesk a on padne na zem mŕtvy. Takáto predstava trestajúceho Boha je v rozpore s predstavou Boha, ktorú nám priniesol Ježiš,

pretože predstavuje Boha ako manipulátora, ktorému na ľuďoch nezáleží. Ak máme niekoho skutočne radi, tak ho predsa nemanipulujeme, nesnažíme sa mu do detailov nalinkovať život podľa našich predstáv, rozhodovať za neho, aby sme ho ochránili pred jeho prípadnými chybami, ale dáme mu možnosť, aby žil slobodne svoj vlastný život, dovolíme mu, aby sa rozhodoval sám za seba a niesol za svoje rozhodnutia zodpovednosť. Nanajvýš ho môžeme upozorniť na možné dôsledky jeho rozhodnutí (Ak budeš robiť toto, stane sa toto. To je vlastne to, čo Boh podľa novozákonného ponímania robí.) prípadne mu priateľsky dohovárať, no konečné rozhodnutie je vždy na ňom. V tomto uznaní slobody druhého sa prejavuje naša láska voči nemu. Boh rešpektuje dôstojnosť človeka tým, že mu dáva možnosť slobodnej voľby medzi dobrom a zlom. Boh súčasne rešpektuje slobodné rozhodnutie, ale potom musí človek v prípade, že sa rozhodne pre zlo počítať podľa kresťanstva s večným zatratením, na čo je upozorňovaný. Človek má vo svojej moci len svoje rozhodnutie a následný čin, nie už ich dôsledky. Vykonaný čin je ako vystrelený šíp, ktorý už nie je možné vrátiť späť.

Ako jeden z hlavných argumentov proti náboženstvu sa uvádzajú existencia zla. Ak je Boh dobrý, kde sa vzalo vo svete zlo? Zlo je práve dôsledkom chybného ľudského rozhodnutia, dôsledkom hriechu, umožneného existenciou slobody. Pred rokom 1989 bola sloboda u nás obmedzená. Keď sa po 17. 11. 1989 otvorili hranice a uvoľnili pomery, začali sa u nás objavovať tvrdé drogy, pornografia, organizovaný zločin, hazard a iné negatívne javy, ktoré sme predtým nepoznali alebo len v menšej miere. Slobodu, ktorú nám priniesla Nežná revolúcia využili ľudia rôzne podľa toho, čo sa v kom ukrývalo. Dá sa povedať, že až sloboda umožnila, aby sa ukázalo, kto aký je. Niektorí začali páchať rafinovanú trestnú činnosť, iní využili slobodu na cestovanie, vzdelávanie, podnikanie apod. Organizovaný zločin alebo tvrdé drogy tu určite nie sú preto, že to chce Boh. Sú tu preto, lebo to chcú ľudia a Boh im vo svojej veľkodusnosti len dovolí, aby to uskutočnili. Nezbavuje ich však zodpovednosti za zlé skutky.

Hriech teda chybné konanie z hľadiska náboženstva sa chápe najčastejšie ako konanie, ktorým človek škodí sebe alebo iným. Zlo je práve dôsledok hriechu. Vojny, choroby, sociálna nespravodlivosť, ekologické problémy, ekonomická kríza sú dôsledkom egoizmu, pýchy, závisti, chamtivosti, hnev a pod., nie dielom Boha. Boh tieto problémy dopúšťa, aby sa mohli ľudia učiť zo svojich chýb. Inak by bol Boh ako bohatý otec, ktorý vždy vyrovna účet za svojho rozhadzovačného syna v kasíne a onen syn by sa tak nemohol naučiť, že za všetko sa platí a duchovne sa rozvíjať. Syn by sa tak nikdy nedozvedel, že robí niečo zlé, nemohol by sa zo svojej chyby poučiť, pretože jeho bohatý otec by ho zo všetkých problémov „vysekal“, a postupne by sa stával stále horším. Zlo vo svete je teda odrazom ľudskej hriešnosti. Keby boli všetci ľudia svätí, hore uvedené problémy by vo svete neexistovali.

Podľa východných náboženstiev a niektorých západných ezoterických smerov (kabala, chasidizmus, súfizmus, antropozofia, teozofia...) je zlo, ktorému musíme v prítomnosti čeliť dôsledkom nášho chybného konania z minulých životov alebo z tohto života. Tomuto učeniu sa v Ázii hovorí karma, čo v sanskrte znamená čin. Podľa tohto učenia všetky naše myšlienky, slová a skutky vyvolávajú adekvátne dôsledky. Dobré slová, myšlienky, skutky vedú k dobrým dôsledkom, zlé k zlým dôsledkom. Napr. Dalajlama uvádza ako príklad, že ak nieko týra zvieratá, narodí sa v ďalšom živote ako zviera, ktoré budú týrať. Ak nieko v tomto živote niekoho okradne, bude okradnutý alebo bude musieť žiť v chudobe v budúcom živote. Švédsky terapeut Jan Erik Sigdell uvádza príklad jednej ženy, ktorá bola znásilnená. Keď s ňou urobil regres do minulých životov, zistil že v 14 storočí bola vojakom, ktorý počas rabovania znásilnil niekoľko žien. V ďalšom živote sa ten vojak narodil ako žena, ktorá bola znásilnená, aby pochopil pocity svojej obete zo 14 st. . Kedže táto skúsenosť ešte neviedla k spracovaniu témy, musela sa narodiť ešte raz a byť znova znásilnená. Jej návšteva u terapeuta bola snahou nájsť zmysel svojho utrpenia. V rámci terapie si uvedomila, že jej utrpenie bolo dôsledkom toho, čo ona kedysi v minulosti urobila tým ženám v 14 storočí. Keby nepochopila svoje utrpenie, nezmenila by sa a nestala sa empatickejšou voči utrpeniu druhých, bola by znásilnená aj v ďalšom živote. Pokial' by v živote, v ktorom bola v 14 storočí vojakom oľutovala svoj čin, dala by sa na pokánie a zmenila by sa, potom sa mohla znásilneniu vyhnúť. Zmyslom utrpenia podľa učenia o karme nie je teda ani tak trest ako skôr náprava vinníka a keď sa človek zmení, polepší, keď vykorení zo seba krutosť, nepočitivosť, pýchu, chameťnosť atď. ,utrpenie (trest) už nie je potrebné alebo sa dostaví s menšou intenzitou. Podobne aj v Biblii sa hovorí o tom, že ak sa človek dá na pokánie a zmení svoje srdce, môžu mu byť hriechy teda vina a následný trest odpustené.

Aj dobrý skutok, slovo a myšlienka sa človeku v budúcnosti vždy vrátia v podobe zdravia, blahobytu, duševnej pohody a pod.. Ani dobro však nemusí byť odmenené bezprostredne. Môže to byť aj po viacerých životoch. Naše terajšie zdravie, úspechy, výzor, blahobyt, psychická pohoda, nadanie sú výsledkom snahy z minulých životov. Či sa nieko narodí v dobrej alebo zlej rodine, je dané jeho skutkami z minulosti. Ak by sa aj stalo, že by nejaký zločinec unikol pred spravodlivosťou, trest ho dostihne v posmrtnom živote alebo v niektorom z budúcich životov.

Učenie o karme môže viest' niekoho k vypočítavosti, kedy bude konať dobro len kvôli odmene a aby sa vyhol restu, ale aj tu platí, že skutok vykonaný nezištne alebo z láske má vyššiu etickú hodnotu ako skutok vykonaný z vypočítavosti. Netreba odsudzovať ani konanie dobrých skutkov konaných zo zištných dôvodov, lebo ten, kto dnes koná zištne bude možno raz konať nezištne.

Etické pravidlá, ktoré dodnes považujeme za platné formulovali vždy duchovné osobnosti ako boli Ježiš, Budha, Krišna, Lao- c, Zarathustra, Mojžiš, Mohamed a iní. Všetko to boli sväti oslobodení od egoizmu, ktorí sa snažili žiť svoj život v súlade s božou vôleou. Všetci videli cieľ ľudského života v spáse. Ľudia sú podľa nich duchovné bytosti hľadajúce vedome či nevedome spásu. Šťastie resp. spásu však človek môže dosiahnuť len vtedy, keď sa oslobodí od svojho egoizmu a s ním spojených vlastností ako sú pýcha, závisť, chamec, hnev, nenávist, bezohľadnosť atď. . Tieto vlastnosti a skutky konané v ich dôsledku vedú človeka k utrpeniu, podľa niektorých náboženstiev až k večnému zatrateniu. Zlaté pravidlo bolo formulované aj preto, aby ľudí upozornilo na to, že zlo vykonané niekomu inému sa im vráti. Preto by sme nemali robiť, čo nechceme, aby bolo robené nám. O tom hovorí Ježiš: „Kto mečom bojuje, mečom zahynie...Kto seje vietor, žne búrku...Nesúđte, aby ste neboli súdení...“ Vykonané zlo viedie vždy k utrpeniu. Zlá myšlienka, slovo alebo skutok je ako bumerang, ktorý sa vždy vráti k tomu, kto ich vyslal, pokiaľ sa medzitým nezmení. Ľudia však odmietajú uznať pravdivosť tejto myšlienky preto, lebo sa to zvyčajne nedeje hned, ale ako už bolo povedané, môže to trvať aj stovky rokov. Myšlienka o odmene za dobro a treste za zlo je v náboženstvách tak rozšírená, že ju môžeme považovať za univerzálnu.

Vo všeobecnosti sa dá povedať, že náboženské morálne pravidlá sú formulované tak, aby obmedzovali egoizmus (základná schéma je: ovládaj sa, neškod, neubližuj, ale pomáhaj,) pričom tento posun k nesebeckosti je neodmysliteľne spojený s hľadaním šťastia a spásy. Americký filozof R. W. Emerson povedal: „Rob, čo chceš, ale zaplať cenu.“ Človek je teda slobodný, aby sa mohol rozhodnúť medzi dobrom a zlom, ale ak sa rozhodne pre zlo, tak náboženstvo ho upozorňuje, že bude musieť zaplatiť v budúcnosti svojím utrpením. Ak sa teda chceme vyhnúť rôznym formám utrpenia ako sú choroba, chudoba, ponižovanie, mal by som sa vyhýbať zlu, teda nerobiť to, čo nechcem, aby druhí robili mne. Ešte vyššou formou morálneho konania je, keď niekto koná dobro nezištné bez nároku na odmenu sledujúc dobro druhého. Naše konanie nikdy nie je úplne nezištné. Dôležité však je, aby sme sledovali ušľachtilé nesebecké ciele.

Každé svetové náboženstvo uznáva existenciu posmrtného života. Posmrtný život môže byť plný utrpenia alebo blaženosťi v závislosti od toho, či sme dobre prežili pozemský život. Pokiaľ ide o posmrtný život neexistujú vedecké dôkazy v jeho prospich ani proti nemu. Do dnešných dní bolo zaznamenaných mnoho prípadov klinickej smrti od Raymonda Moodyho a iných autorov, ale veda tieto skúsenosti klinickej smrti zatiaľ neuznala ako jednoznačný dôkaz existencie posmrtného života. Napriek tom je mnoho ľudí, ktorí práve na základe nich uverili v posmrtný život duše. V zážitkoch klinickej smrti sa vyskytujú určité podobné znaky ako sú prechod cez tunel na konci, ktorého je svetlo a kde nás privíta svetelná bytosť (podľa niektorých

Kristus, podľa iných anjel), človeku sa retrospektívne premietne celý jeho život až k narodeniu v priebehu pár sekúnd, duša človeka sa vznáša nad svojím fyzickým telom a pod.

Viera v posmrtný život sa vyskytuje u všetkých etník a ešte aj dnes počet ľudí, ktorí v neho veria vysoko prevyšuje počet tých, ktorí v posmrtný život neveria. Mnohé národy mali svoje knihy mŕtvych. Najznámejšie sú Egyptská kniha mŕtvych a Tibetská kniha mŕtvych, kde sú v symbolickej forme alebo doslova opísané deje, ktoré sa dejú s dušou človeka po smrti a mnohé tieto opisy korešpondujú s tým, čo zaznamenal Moody. Tieto knihy boli vytvorené duchovne vyspelými jednotlivosťami, ktorí rozvinuli vyššie formy vnímania a schopnosť mystickej skúsenosti. Aj v rámci kresťanstva niektorí svätcovia- mystici a umelci zaznamenali svoje vízie posmrtného života. Najznámejšie sú Danteho Božská komédia, Goetheho Faust a opisy sv. Jeana Vianneyho, sv. Jána z Kríža, sv. Kataríny zo Sieny, sv. Kataríny Janovskej.

Dnes je mnoho ľudí, ktorí si myslia, že nebo a peklo vymysleli ľudia (väčšinou kňazi) v minulosti preto, aby pod vplyvom odmeny a trestu primäri jednoduchých ľudí správať sa morálne. Tento názor je chybný, lebo zamieňa príčinu s účinkom. Predstavy neba a pekla vznikli nezávisle od seba v rôznych častiach sveta na základe vízií, ktoré mali šamani, kňazi, proroci, mystici. Ak boli tieto predstavy zvulgarizované a zneužívané, nie je to ich vina. V minulosti považovali ľudia tento typ duchovného poznania za reálny. Či týmto víziám človek v súčasnosti verí, je samozrejme každého súkromná vec.

Ak chcem byť šťastný, mal by som konať morálne. Morálne konanie robí človeka nielen šťastným, ale ho aj vnútorne oslobodzuje, lebo keď niekto podľahne určitému pokušeniu, napr. pokušeniu klamať, bude musieť zaklamať znova, aby zakryl predchádzajúce klamstvo. V jeho vnútri sa potom usídli určitá tendencia klamať, keď to bude preňho výhodné a odolať pokušeniu klamať bude pre neho čoraz ťažšie. Nebude sa už rozhodovať úplne slobodne, lebo sa bude rozhodovať pod tlakom svojho sklonu klamať. Nemorálny človek sa v tomto podobá narkomanovi, pretože tak ako narkoman je závislý od drog, on je závislý od zla. Naopak, morálne konanie vedie k sebaovládaniu a tým aj väčšej vnútornej slobode. Byť zlý sa vypláca len z krátkodobého hľadiska, lebo po určitom čase budeme musieť za zlo zaplatiť, byť dobrý sa vypláca z dlhodobého hľadiska. Každý bude žať to, čo zasial.

Zhrnutie:

- Zdôvodniť morálne konanie (Prečo byť dobrý?) bez Boha a náboženstva je veľmi ťažké až nemožné, lebo doteraz sa, hoci sa o to pokúšali mnohí inteligentní ľudia, nikomu nepodarilo nájsť nejaké všeobecne prijateľné zdôvodnenie, ktoré by aj fungovalo v praxi. Dostojevskij dokonca povedal, že ak niet Boha, je všetko dovolené. Dejiny nám ukazujú, že zatiaľ

najefektívnejšou morálkou je tá, ktorú nám ponúkajú náboženstvá. Dokonca aj morálne založení ateisti, hoci tvrdia, že náboženstvo nepotrebujeme, sa paradoxne riadia práve pravidlami náboženskej etiky,

- -etika Západnej civilizácie vychádza zo židovstva a najmä z Ježišovho učenia, ktoré zdôrazňuje lásku k Bohu, blížnemu, odpúšťanie, pokoru, odovzdanosť, sebaovládanie, nelipnutie na hmotných veciach a odmieta farizejstvo (pokrytectvo),
- -základom židovskej etiky je desatoro,
- -podľa náboženstiev má človek nesmrteľnú dušu, ktorá žije aj po smrti tela ďalej v duchovnom svete,
- -za svoje dobré konanie bude človek odmenený v tomto, posmrtnom (očistec, peklo) alebo budúcom živote, keď sa duša narodí opäť v novom tele, za zlé skutky je človek potrestaný. Ľudová múdrost hovorí: „Božie mlyny melú pomaly, ale isto.“
- -nestačí, aby človek len dobre konal, musí aj dobre hovoriť a dobre myslieť a cítiť, lebo kto sa žiadostivo pozrie na ženu, akoby s ňou už scudzoložil,
- -nemorálne konanie je vždy sebecké a skôr či neskôr povedie k úzkosti, strachu, smútku, chorobe. Nemorálny človek si postupne vytvára svoje vnútorné peklo,
- -všetko čo urobíme sa nám v dobrom či zlom vráti,
- -človek je vo svojej podstate duchovná bytosť, ktorá opustila raj (bola vyhnana) a teraz hľadá cestu späť, čo sa prejavuje v hľadaní šťastia a potešenia. Do raja sa však môže vrátiť len ak bude morálne čistý,
- -náboženstvo zvyšuje náš pocit zodpovednosti za naše konanie, lebo podľa neho pred dôsledkami našich činov nemôžeme ujsť,
- -náboženstvo dáva človeku jasný zmysel života.

Otzázky a úlohy:

1. Prečítajte si niekoľko záznamov o klinickej smrti v knihe Raymonda Moodyho Život po živote a diskutujte o nich. Myslíte si, že existuje aj život po smrti?
2. Vytvorte referát o živote nejakého svätca, v ktorom poukážete na jeho pozitívne vlastnosti a dobré skutky, ktoré počas života urobil. S referátom oboznámte spolužiakov. (Vhodné aj na prácu v skupine)
3. G. K. Chesterton povedal: „Ak máme spoznať pravdu, musíme sa vrátiť do rozprávok.“ Náš básnik Milan Rúfus: „Rozprávky neboli vytvorené pre deti, aby zaspali, ale pre dospelých, aby sa prebudili.“ Prečítajte si teda rozprávku H. Ch. Andersena Posledný deň (Príloha č. 2).

Prerozprávajte vlastnými slovami dej rozprávky a sformulujte, aké poučenie z nej vyplýva (Čo nám chcel autor povedať?).

4. Pomáha človeku viera v Boha alebo v karmu konať dobro? Poznáte nejaké náboženské osobnosti, ktoré konali dobro?
5. Čo sa stane s vnútom človeka, keď vykoná niečo zlé? Čo sa naopak stane s človekom ak odolá pokušeniu konať zlo a rozhodne sa urobiť niečo dobré? Prečo sa hovorí, že lož má krátke nohy? Budeme v živote spokojnejší, keď budeme konať dobro, alebo keď budeme konať zlo?
6. Čo je to podľa vás dobrý skutok?
7. Vyhľadajte v nejakej knihe (Moody, Foučková, Dethlefsen a iní) záznamy o spomienkach na minulé životy a diskutujte o nich.
8. Veríte, že dobro bude raz odmenené a zlo potrestané?

3 Hodnoty a normy v náboženstve

„Vyznanie viery, ktoré od nás Pán žiada, je spoznanie Krista v poslednom človeku, v tom, ktorý potrebuje moju pomoc. Vyznať Krista z tohto hľadiska znamená: uznať ako Krista človeka, ktorý ma potrebuje, tak ako tu a dnes pristupuje ku mne; znamená chápať výzvu lásky ako výzvu viery... Preto platí tiež, že viera, ktorá nie je zároveň láskou, nie je skutočnou kresťanskou vierou, iba sa tak javí.“ (Joseph Ratzinger)

Podľa J. Vajdu vyjadruje hodnota niečo, čo má pre nás význam, cenu (Vajda, 2004, s. 40).

Hodnoty môžeme rozdeliť na:

- hodnoty mravného vedomia (pojmy, idey, pravidlá, princípy)
- hodnoty povahových vlastností človeka (pracovitosť, svedomitosť, pravdovravnosť a pod.)
- hodnoty medziľudských vzťahov (láska, priateľstvo a pod.)
- hodnoty ľudského konania (dobrý skutok, dobromyseľnosť, charita a pod.)

Normy potom prestavujú také predpisy, ktoré nás približujú k uskutočneniu hodnôt.

Ak vychádzame z tohto členenia hodnôt, tak ako príklady náboženských hodnôt môžeme uviesť: Boh, láska, milosrdenstvo, súcit, odpúšťanie, pokora, spravodlivosť, dobročinnosť, odovzdanosť, viera, nádej, pokoj, svätošť, zbožnosť, úcta, striednosť, pravda, trpežnosť, nenásilie, život, rodina, tradícia atď. Vzhľadom na to, že tento zoznam je pomerne rozsiahly, a pritom zdôake nie vyčerpávajúci, nie je možné prebrať všetky zmienené hodnoty. Sústredím sa preto aspoň na niektoré.

Boh

Vzhľadom na to, kto alebo čo Boh je, je potrebné brať všetko hovorenie o ňom len ako približné. Náš jazyk je príliš nedokonalý, aby dokázal postihnúť jeho tajomstvo. V teológii sa zvyknú Bohu pripisovať tieto atribúty:

- Nekonečnosť- Boh je všade, nemá začiatok ani koniec v čase, ani v priestore, nikdy nevznikol a nikdy nezanikne.
- Jedinosť- je iba jeden.
- Jednoduchosť- je nezložený.
- Nemeniteľnosť- Boh je dokonalý, a preto sa nemení.
- Nehmotnosť- Boh je duchovné bytie, ktoré nemôžeme vnímať zmyslami.
- Vševedúcnosť- Boh pozná všetky veci, lebo je ich príčinou, pozná minulosť aj budúcnosť, lebo je mimo času a priestoru.
- Božia láska- Boh je dobrý, láska patrí neodmysliteľne k jeho podstate.

V kresťanstve má Boh tri osoby Otca, Syna a Ducha svätého. Podobne aj hinduizmus hovorí o božej trojici v jednom Bohu. Jediný Boh sa nazýva Brahman a má tri aspekty Brahma- stvoriteľ vesmíru, Višnu- udržiavateľ vesmíru a Šiva- ničiteľ vesmíru. Hinduizmus uznáva mnoho bohov, ale hinduisti tvrdia, že títo Bohovia sú len aspekty jedného Boha. Bohu sa v hinduizme pripisujú tri atribúty:

- Bytie- Boh je čisté bytie, ktoré nemá nijaké vlastnosti.
- Vedomie- Boh je duch, je vedomý.
- Blaženosť- Boh je blaženosť, šťastie alebo tiež láska.

V západných náboženstvách sa zdôrazňuje to, že Boh je transcendentný- odlišuje sa od stvorenia, vo východných náboženstvách sa Boh chápe ako immanentný aj transcendentný zároveň, to znamená, že všetko, čo existuje je vlastne Bohom (Všetko je Brahma), ale Boh sa nevyčerpáva materiálnou skutočnosťou.

Dnešná veda sa k Božej existencii nevyjadruje. Vedecké dôkazy proti Bohu neexistujú. Naopak, mnohí vedci ako Kepler, Galilei, Newton, Einstein, Pasteur, Planck, Heisenberg a mnohí iní verili v Boha. Podľa niektorých je dostatočným dôkazom Boha existencia poriadku a prírodných zákonov vo vesmíre. Ak existuje poriadok, ktorý skúma veda, tak musí existovať aj niekto, kto tento poriadok vytvoril, lebo nemohol vzniknúť sám od seba. Dokazovaním božej existencie sa zaoberal aj Tomáš Akvinský, ktorý vypracoval celkovo 5 takýchto dôkazov. Jeden z nich hovorí, že všetko, čo sa pohybuje má príčinu pohybu v niečom inom a to zase v niečom inom, ale tento rad príčin a účinkov nemôže pokračovať donekonečna a niekde musí mať svoj začiatok. Niekde musí byť príčina, ktorá sa sama nepohybuje, ale uvádza do pohybu všetko ostatné. Touto príčinou je podľa Akvinského Boh. Môžeme si to predstaviť ako doštičky domina naukladané za sebou. Keď strčíme do jednej, tá zvalí predchádzajúcu a tá zas tú pred ňou atď.. Každý takýto rad príčin musí mať svoj začiatok, nejakú prvú príčinu, od ktorej sa celý pohyb odvíja. Príčinou existencie vesmíru je podľa tejto úvahy Boh. Vesmír nemohol vzniknúť len tak sám od seba, aj on musel mať nejakú príčinu.

Druhým zdrojom poznania o Bohu je mystická skúsenosť. Mystici sú ľudia, ktorí dosiahli vysoký stupeň morálneho rozvoja a pomocou meditácií dospeli k duchovnej skúsenosti, v rámci ktorej, ako tvrdia, môžu vnímať aj Boha. Často opisujú Boha ako fyzickým očiam neviditeľné svetlo alebo bezodnú prázdnosť, čím chcú vyjadriť, že Boh je pre naše bežné myslenie nepochopiteľný. Mystika je rozšírená vo všetkých náboženstvách. Väčšina svätcov bola zároveň mystikmi. Opisy mystickej skúsenosti v jednotlivých náboženstvách sú si veľmi podobné, čo dosvedčuje hodnovernosť takejto skúsenosti. Navyše mnohí mystici konali zázraky. Napr. svätý Páter Pio (1887- 1968) bol známy mnohými zázrakmi: mal krvácajúce stigmy (1918-1968),

rozumel jazykom, ktoré sa nikdy neučil, dokázal uzdravovať ľudí, ktorým medicína nevedela pomôcť, poznal hriechy každého človeka, s ktorým sa stretol, hoci nepoužíval parfém, šírili sa okolo neho vône ruží a fialiek, mal horúčky až 48 stupňov, neprijímal takmer nijakú potravu, v roku 1946 predpovedal, že študent Karol Wojtyla, ktorý ho prišiel navštíviť sa stane pápežom, videli ho na dvoch rôznych miestach súčasne, známe boli jeho boje s démonmi v kláštore a pod.. Tieto mimoriadne javy, ktoré sú dobre zdokumentované a dosvedčené pod prísahou sú tiež argumentom v prospech názoru, že mystická skúsenosť nie je len nejaká subjektívna fantázia, ale je skúsenosťou niečoho reálneho a objektívne jestvujúceho.

Tretím prameňom poznania Boha je zjavenie. Ide tu o to, že Boh prostredníctvom určitých inšpirovaných ľudí ako boli proroci alebo svätci zjavil ľuďom určité pravdy o sebe, svete a živote. Posvätné knihy ako Biblia, Korán, Vedy a iné by mali byť podľa tradície práve takýmto božím zjavením. Teda Boh sa zjavuje ľuďom prostredníctvom určitých posvätných kníh. Pre kresťana je však zjavením aj osobnosť a život Ježiša Krista, o ktorom veria, že bol zároveň bohom a človekom.

Láska

Dôležitou hodnotou v každom náboženstve je láska, súcit či milosrdensvo. Mať radi iného človeka môžeme len vtedy, ak sme schopní v ňom vidieť niečo dobré. Ak dokážeme rozlíšiť medzi človekom a jeho činmi, potom môžeme priať aj človeka, ktorého konanie je nemorálne či nezákonné. Za lásku v náboženskom slova zmysle by sme nemali nič očakávať, ani vďaku, ani to, že druhý človek naše city opätuje. O túto vlastnosť by sa mal každý človek usilovať. K jej získaniu prispieva aj dodržiavanie morálnych pravidiel. Čím menej bude človek sebecký, tým viacej bude mať lásky. Egoista nemá rád správnym spôsobom sám seba, nevedomuje si v čom spočíva jeho dobro a preto si svojím konaním škodí. V ideálnom prípade by malo byť morálne konanie motivované láskou k blížnemu. Takáto láska je pre nás najvhodnejšia, pretože nám prináša viac šťastia a spokojnosti ako nemorálne konanie.

Ked' máme niekoho radi, záleží nám na ňom, tak mu aj chceme dobre, chceme, aby bol šťastný. Budeme vo vzťahu k nemu dobroprajní, ohľaduplní, tolerantní, vážime si ho atď. . Kresťanský filozof Aurelius Augustinus kladie lásku k blížnemu tak vysoko, že dokonca napísal: „Miluj a konaj, čo chceš:“ Napriek tomu určité pravidlá správania sú potrebné. Jednak preto, lebo väčšina ľudí nedospela k takej láske, o ktorej hovorí Augustinus a aj preto, lebo človek nie je len citovou, ale aj rozumovou bytosťou a cit by mal byť usmerňovaný rozumom. Pravidlá a prikázania nám ukazujú smer, dávajú nášmu konaniu formu, ale človek by mal dodržiavať tieto prikázania z lásky. Ani láska by však nemala prekročiť zdravú mieru, mala by byť vyvážená,

triezva, realistická, praktická so zmyslom pre každodenný život. Mala by byť spojená s múdrošou, ktorá jej stanoví hranice, formu, aby mal človek nielen chuť konáť dobro, ale aj vedel, kedy, kde a ako ho konáť. Bolo by napr. chybou pomáhať niekomu, kto si vie pomôcť sám, lebo tým by sme ho obrali o možnosť vnútorného rastu a dovolili by sme mu, aby na nás parazitoval a zneužíval našu dobrotu. Dobrota preto musí byť spojená s múdrošou.

Láska prináša človeku najväčšie šťastie. Každý vie, že najväčšie šťastie prežíval vtedy, keď bol zamilovaný, keď prestal myslieť na seba a mysel intenzívne na dobro druhého. Láska v náboženskom slova zmysle by však nemala byť zameraná len na jedného človeka, ale na všetkých ľudí a predovšetkým na Boha. S takouto láskou sa stretávame zriedka. Poznáme ju skôr zo životopisov svätých. Napr. František z Assisi, ktorý k takejto láske ku všetkým bytostiam dospel, si do jedla primiešaval popol a hlinu, pretože bol taký šťastný, že už nijaké iné potešenie nezniesol a to ani potešenie z jedla. Obrazne by sa to dalo povedať tak, že ak má niekto truhlicu plnú zlata a drahokamov, tak by mu nebolo príjemné, keby musel zbierať drobné mince na chodníku. Pre väčšinu ľudí je takýto stupeň lásky ľahko dosiahnuteľným ideálom, ku ktorému sa však môžu v rámci svojich možností približovať. Okrem lásky existujú aj iné hodnoty, ktoré môžu veriaci, ale aj neveriaci realizovať ako napr. pravda, spravodlivosť, pokoj, nenásilie.

Viera

Viera v náboženstve neznamená len vieru v božiu existenciu ako sa často predpokladá. Ak človek verí, že Boh existuje, tak to z neho nerobí automaticky lepšieho človeka. Z dejín poznáme mnoho príkladov, keď niekto v mene božom napáchal mnoho zločinov. Viera v božiu existenciu je skôr len začiatok alebo predpoklad hlbšieho duchovného života. Vidíme to na tom, že nie každý, kto verí v božiu existenciu je aj dobrým človekom. V hlbšom slova zmysle viera v Boha znamená vlastne dôveru v Boha. To je, dalo by sa povedať, vyšší stupeň náboženskej viery. Dôverovať niekomu znamená veriť tomu, že to so mnou myslí dobre a že sa pred ním môžem preto uvoľniť a otvoriť, môžem byť sám sebou, oslobodiť sa od strachu a úzkosti, môžem cítiť bezpečie a istotu. Ježiš viackrát povedal, že by sme mali byť ako deti a to, okrem iného aj preto, lebo deti svojim rodičom bezvýhradne dôverujú, odovzdávajú sa im, veria, že sa o nich vždy postarajú. Takýto by mal byť podľa Ježiša postoj človeka k Bohu. Dôvera vedie k odovzdanosti. Kto sa odovzdá, o toho sa Boh stará. Odovzdanosť je vnútorný postoj, nie postoj vonkajší. Opakom odovzdanosti nie je teda aktivita, ale úzkosť. Preto za odovzdaného nemôžeme považovať toho človeka, ktorý nič nerobí a so založenými rukami čaká, že všetko za neho urobí Boh. Naopak, človek sa môže odovzdať Bohu iba vtedy, ak má pocit, že svoje povinnosti si splnil najlepšie ako vedel a pre dosiahnutie cieľa urobil všetko, čo bolo v jeho silách. Potom je už

všetko ostatné v rukách božích. Pre odovzdaného človeka sa všetko, čo sa mu stane, stane pre jeho dobro, keďže to pochádza od dobrého Boha. Odovzdanosť teda súvisí aj s priatím svojho osudu. Odovzdaný človek verí, že nič sa nedeje náhodne, vo všetkom vidí božie pôsobenie.

Nádej

Nádej je v náboženstve nádejou na spásu, na záchrannu. Pre kresťana táto nádej vyplýva zo skutočnosti Kristovho zmŕtvychvstania, ktorý tým zvíťazil nad smrťou. V náboženstve vo všeobecnosti je spásu chápnaná ako vyslobodenie, záchrana alebo zavŕšenie. Pre kresťana je to trvalý život v nebi. Pre budhistu a hinduistu je to ukončenie kolobehu znovuzrodzovania a trvalý pobyt v nebeskom svetelnom svete, ktorý môže opustiť len ak si to sám bude želať, aby pomáhal ostatným nevedomým a trpiacim bytostiam. Takémuto človeku sa hovorí bodhisatva.

Veriaci človek by nikdy nemal podliehať beznádeji a zúfalstvu. Nech by musel čeliť v živote akýmkoľvek ťažkostiam, jeho duši sa nemôže nič stať, pokial zostane verný Bohu a svojmu svedomiu. Aj keby prišiel o všetko ako starozákonný Jób, jediné na čom záleží je zachovať si čistotu svojej duše, lebo len podľa nej bude človek súdený, nie podľa veľkosti majetku. Majetok nemáme vždy vo svojej moci, naše slová a skutky však závisia od nás a len ony vypovedajú o našej duchovnej a morálnej úrovni. Podľa starých Egypťanov sa duší pri posmrtnom súde v záhrobí pýtali: „Mal si v živote radosť a robil si radosť?“

Nádej môžeme posilňovať aj uvedomením si toho, že každé utrpenie sa raz, najneskôr smrťou, po ktorej nastane spravodlivé vyrovnanie, skončí. Naše bolesti budú vykompenzované nebeskou blaženosťou a utrpenie, ktoré sme spôsobili iným zase mukami očistca alebo pekla. Náboženská nádej je nádejou na skončenie utrpenia a konečnú spravodlivosť, ktorej garantom je Boh alebo karmický zákon.

Pokora

Pokora patrí k málo chápaným a v dnešnej dobe zaznávaným hodnotám. Často sa mylne zamieňa so sebapodeľovaním. Skutočná pokora je však založená na sebapoznaní. Pokorný človek vidí sám seba takého aký skutočne je so svojimi kladmi aj záporami. Vie si priznať svoje obmedzenia, svoje slabosti, strachy, smútky, zranenia. Vidí sám seba realisticky a je sám so sebou zmierený. „Takýto som a takýto sa prijímam.“ Naproti tomu pyšný človek nemá sám seba rád, nevie sa zmieriť sám so sebou taký aký je, a preto si o sebe vytvára falošný obraz, ktorý je buď obrazom bezchybného dokonalého človeka alebo naopak je až príliš negatívny. Človek sa potom do tohto sebaobrazu akoby zamiluje alebo ho naopak nenávidí. V Biblia sa hovorí, že kto sa povyšuje, bude ponížený. Je to preto, lebo pýcha je založená na nereálnom (idealizovanom)

obraze seba samého. Človek, ktorý ma takýto nerealistický sebaobraz neustále naráža na tvrdú realitu, ktorá ho zráža z oblakov na zem. Jeho pád je len otázkou času. Pyšný človek neznesie kritiku, lebo kritika narúša jeho presvedčenie o vlastnej dokonalosti. Chcel by, aby ho všetci chválili. Naproti tomu pokorný človek uznáva opodstatnenosť kritiky a nesnaží sa vyhovárať a ospravedlňovať. Okrem autentickej pokory však existuje aj falošná pokora, keď človek len predstiera, že je pokorný. Skutočná pokora musí vychádzať z vnútra.

Budhistický kódex dobrého správania obsahuje tieto zásady, ktoré musí človek dodržiavať, ak chce dosiahnuť osvietenie (nirvánu):

1. Nezabíjať.

(Tento zákaz sa nevzťahuje len na ľudí, ale aj na zvieratá. Pozn. autora)

2. Nekradnúť.

(Nesmieme si vziať nič, čo nám nebolo dané.)

3. Nevenovať sa sexuálnym aktivitám, ktoré niekomu spôsobujú bolest

(Nemyslí sa tým len znásilnenie, ale aj partnerská nevera, lebo keď sa niekto dozvie o nevere svojho partnera, tak mu to spôsobí bolest.)

4. Neklamátať.

(Keď sa nemôžeme vyhnúť klamstvu, môžeme mlčať. Klamáním prejavujeme neúctu voči druhým, ale každé klamstvo bude skôr či neskôr odhalené.)

5. Neohovárať.

(Ohováraním poškodzujeme dobré meno druhého človeka a zároveň ubližujeme sami sebe, lebo všetka negatívna energia, ktorú vyšleme k druhému sa nám vráti ako bumerang. Môže sa prejať napr. duševnou nepohodou alebo chorobou. Negatívne vlastnosti, ktoré pripisuje druhým sa stavajú súčasťou nášho charakteru, usadzujú sa v nás a neskôr zistíme, že sme presne takí istí ako tí, ktorých sme ohovárali.)

6. Nerozprávať hrubo.

(Hrubým slovom môžeme druhého človeka zraniť. Zároveň tým vytvárame negatívnu atmosféru.)

7. Nebyť utáraný.

(Prílišným hovorením vyčerpávame sami seba aj druhých. Utáraní ľudia, ktorí nedokážu mlčať tým prezádzajú svoju povrchnosť. Je to aj nedostatok sebaovládania, ovládania svojej myseľ.)

8. Nebyť žiadostivý.

(Je potrebné mať svoje túžby pod kontrolou. Človek, ktorý sa nevie ovládať môže v spoločnosti narobiť veľa škody.)

9. Nikomu nepriať zlo.

(Podľa budhizmu je myšlienka reálna tvorivá sila. Nenávisť vytvára silný pocit duality medzi mnou a tým, koho nenávidím. Naopak, láska spája. Želaním zla vytvárame negatívnu karmu, ktorá nás bude prenasledovať.)

10. Nemať nesprávny názor.

(Je dôležité, aby naše myslenie bolo jasné a prenikavé, aby sa držalo pravdy a nie ilúzii a povrchných názorov davu.)

11. Vyhýbať sa omamným látkam.

(Myslí sa alkohol a drogy, lebo oslabujú jasné, bdelé vedomie človeka, ktoré je predpokladom konania dobra a dosiahnutia osvietenia.)

Kresťanské desatoro obsahuje tieto zásady dobrého konania:

1. Ja som Pán Boh tvoj, nebudeš mať iných bohov, aby si sa im klaňal.

2. Nevezmeš meno božie nadarmo.

3. Pamäтай, že máš svätiť sviatočné dni.

4. Cti otca svojho i matku svoju.

5. Nezabiješ.

6. Nezosmilníš.

7. Nepokradneš.

8. Nebudeš krivo svedčiť proti svojmu blížnemu.

9. Nebudeš žiadostivo túžiť po manželke svojho blížneho.

10. Nebudeš túžiť po majetku svojho blížneho.

Kresťanská náuka pozná sedem hlavných cností a sedem smrteľných hriechov. Sú to:

- Cnosti: pokora, štedrosť, dobroprajnosť, mierumilovnosť, cudnosť, striednosť, činorodosť
- Hriechy: pýcha, lakovstvo, obžerstvo, závisť, hnev, smilstvo, lenivosť

Zhrnutie:

- Boh je večné, nekonečné, duchovné bytie nadané inteligenciou, ktoré je zdrojom existencie vesmíru. Všetky náboženstvá opisujú Boha podobným spôsobom.
- človek si môže k Bohu vytvoriť vzťah lásky a dôvery
- láska znamená chcieť dobro a šťastie druhého
- veriť v Boha znamená dôverovať mu, že všetko, čo sa stane je pre naše dobro
- nádej znamená, že každé utrpenie sa raz skončí a môžeme byť spasení
- pokorný človek je ten, ktorý pozná sám seba, neponižuje sa, ani nepovyšuje

Otázky a úlohy:

1. Porovnajte desatoro prikázaní a budhistické zásady správania. Nájdite podobnosti alebo rozdiely. Je niečo, čo kresťanské prikázania dovoľujú alebo zakazujú a budhistické zásady nie?
2. Zistite aké vlastnosti pripisujú Bohu jednotlivé náboženstvá. Porovnajte, čo ste zistili, nájdite podobnosti a rozdiely.
3. Myslite si, že je len jeden Boh, ktorého uctievajú všetky náboženstvá alebo uctieva každé náboženstvo iného Boha?
4. Aké sú možné dôvody, prečo niekto verí v Boha? Prečo verím alebo neverím ja? Akú úlohu v tom zohrávajú rodičia, výchova, moje životné skúsenosti?
5. Vysvetlite, čo znamená mať rád iného človeka. Ako sa v skutkoch, slovách a myšlienkach prejavuje láska k človeku?
6. Jedným z najúčinnejších metód sebavýchovy je v rámci náboženstva spytovanie svedomia. Spytovanie svedomia sa nerobí na verejnosti, ale napriek tomu môžeme žiakom povedať o tejto metóde pretože niektorí si ju možno budú chcieť vyskúšať doma.

Spytovanie svedomia sa robí zvyčajne večer, pred spaním. Okrem sebavýchovy spočíva jeho význam aj v psychohygiene, aby nás počas spánku nerušili nespracované udalosti z priebehu dňa. Pýtame sa sami seba, čo sme počas dňa robili, hovorili, konali. Konkrétnejšie, ako sme si plnili svoje povinnosti, hovorili sme vždy pravdu, neublížili sme nejakému spolužiakovi, poslúchali sme rodičov a učiteľov atď. Otázky by mali byť primerané veku detí a študentov. V rámci literatúry existujú brožúrky zamerané na spytovanie svedomia pre deti a mládež. Spytovanie svedomia môže mať aj takúto formu: Napíšte si zoznam 5 vecí, ktoré by sa vám nepáčili na správaní druhých voči vám. Potom urobte predsavzatie, že ani vy, kedže sa vám to nepáči, to nebudeť robiť iným. Napíšte si zoznam toho, čo sa by ste chceli, aby robili druhí vám. Potom si urobte predsavzatie, že aj vy to budete robiť voči iným. Predsavzatie treba stále obnovovať. Každý deň večer pred spaním si môžeme zrekapitulovať, či sme sa správali podľa svojho predsavzatia.

7. Prečítajte si list Róšiho Kaisena pápežovi Jánovi Pavlovi II (Príloha č. 1). Zistite aké vlastnosti pripisuje Bohu a porovnajte jeho chápanie Boha s tým ako ho chápe kresťanstvo.
8. Nájdite vo wikipédii definície siedmych hlavných cností a siedmych smrteľných hriechov.

Záver

Ak nenachádzajú deti pozitívne vzory doma vo svojich rodičoch alebo vo svojom okolí, zvyknú sa identifikovať s rôznymi mediálne známymi osobnosťami tzv. celebritami, ktoré len málokedy spíšajú požiadavky na morálny vzor. Preto by sme im mohli ako vzory ponúknut' niektoré významné náboženské osobnosti najmä svätcov ako boli František z Assisi, Filip Neri, Vincent de Paul, Don Bosco, Páter Pio, Maximilián Kolbe, Matka Tereza a mnohí iní. Kedže deti majú radi príbehy a obzvlášť príbehy o zaujímavých ľuďoch, najlepšie by sme im mohli tieto osobnosti predstaviť cez nejaké poučné alebo zábavné príhody alebo príbehy z ich života. Môžeme vybrať nejaké ukážky z ich životopisov: čomu sa venovali, čo ich motivovalo, ako riešili ťažké životné situácie a pod.. (Mnoho poučných príbehov obsahujú knihy Anthonyho de Mella, tiež knihy o chasidských rabínoch a zenbudhistických majstroch.) Ak chceme deti zaujať, je dôležitý najmä spôsob ako tieto osobnosti predstavíme. Životné osudy viacerých z nich boli aj sfilmovejné, takže môžeme premietnuť časť filmu z dvd alebo z youtube. Títo ľudia sú dôkazom toho, že ak sa niekto snaží žiť dôsledne podľa náboženstva, stáva sa pre ostatných a celú spoločnosť zdrojom dobra.

Mladí ľudia potrebujú ideály či už v podobe nejakého vzoru alebo nejakej vznešenej myšlienky, ktorá by dala ich životu hlbší rozmer a inšpirovala ich v každodennom živote. Svetové náboženstvá takýchto vznešených myšlienok ponúkajú mnoho. Keby ich niektorá z nich oslovia natol'ko, že by ju chceli realizovať, prispelo by to k naplneniu cielov etickej výchovy teda k formovaniu prosociálnej osobnosti. Učiteľ to však pri tejto téme nebude mať ľahké, pretože žiaci preferujú skôr témy ako vzťahy, rodina, sexualita. Do istej miery je táto neobľúbenosť spôsobená aj tým ako sa náboženstvo prezentuje, pretože každá téma sa dá sprostredkovať tak, aby bola zaujímavá, zrozumiteľná a inšpiratívna zároveň. Dnešná doba sa vyznačuje akýmsi duchovným kvasom. Na jednej strane môžeme pozorovať odklon ľudí od náboženstva, na druhej strane rastie počet, najmä mladých, ľudí, ktorí hľadajú nejakú hlbšiu formu spirituality či už v rámci kresťanstva alebo vo východných náboženstvách. Bolo by dobré, keby aj vyučovanie etickej výchovy prispelo k tomu, aby sme tento pozitívny vývoj podchytili. Pokiaľ nie sú duchovné potreby človeka uspokojené, často hľadá nahradu v drogách alebo alkohole. Zaujímavým trendom je aj to, že mnoho ľudí hovorí, že odmietajú cirkvi a organizované náboženstvo, ale pritom si zachovávajú vieru v Boha. Tento trend by sme mohli nazvať aj nekonfesionálna spiritualita.

Ak by sa nám nepodarilo žiakov nadchnúť pre ušľachtilé myšlienky náboženstva, mali by sme si ako minimálny cieľ stanoviť toleranciu a vzájomné pochopenie medzi ateistami a veriacimi a medzi rôznymi vierovyznaniami.

Subham astu sarvadžagatam. Óm.

Nech sú šťastné všetky bytosti. Óm.

(Budhistická modlitba)

Zoznam bibliografických odkazov

- AIVANHOV, M. O. :*Člověk strujcem svého osudu*. Prosveta.
- AIVANHOV, M. O. :*Semena štěstí*. Prosveta.
- BUGÁR, J. :*Staronové cesty filozofie*. Iris. 2008.
- D SOUZA, D. :*Křesťanství a ateizmus úplně jinak*. Ideál. 2010.
- FRANKL, V. :*Hľadanie zmyslu života*. Eastone Books. 2011.
- GÁLIK, S. :*Úvod do filozofie náboženstva*. Iris. 2008.
- GLASENAPP, H. :*Budhismus a křesťanství*. Cad press.
- GRUN, A. :*Kniha otázok a odpovedí*. Dobrá kniha. 2010.
- HEMLEBEN, J. :*Onen svět*. Grada. 2011.
- MOODY, R. :*Život po životě*. Ikar. 2010.
- Nový zákon*. Tranoscius. 1978.
- SIGDELL, J. E. :*Rückführungen in frühere Leben*. Ansata. 2008.
- SKARNITZL, R. :*Výroky Šrí Rámakrišny*. Onyx. 2000.
- SOJAL, R. :*Tibetská kniha o živote a smrti*. Pragma. 1996.
- BEŇOVÁ, E. *Spytovanie svedomia pre mladých*.
- TOMÁŠOVÁ, M. :*Za čas a prostor*. Avatar. 1999.
- VAJDA, J. :*Úvod do etiky*. Enigma. 2004.
- WOODS, T. :*Ako katolícka cirkev budovala západnú civilizáciu*. Redemptoristi. 2010.

Prílohy

Príloha 1

Róši Kaisen (budhistický mních) *Odpoved' jedného buddhu Jánovi Pavlovi II. 1995*

Drahí čitatelia, drahí duchovní priatelia a tí, ktorí už dlho kráčate cestou Kristovou.

- Napísaniu tohto článku predchádzala zrelá úvaha nad všetkými jeho možnými dôsledkami, aj obava, aby som neprispel k ešte väčšiemu zmätku a neporozumeniu v myslach.
- Vďaka svojim kresťanským priateľom vo Francúzsku sklamaným sektárstvom Jána Pavla II. Dozvedel som sa o jeho poslednej knihe Prekročiť prah nádeje, v ktorej vedome či nevedome zláhčuje všetky formy náboženstva, a hovorí o budhizme ako o ateistickom náboženstve.
- Po prečítaní tejto knihy som sa rozhodol prísť do Krakova, aby som osvetlil tieto nejasné body a ukončil polemiky, ktorých ohlas je počuť až v Ázii.
- Drahí čitatelia, pokiaľ budete tak láskaví a dočítate môj článok dokonca, potom nebol napísaný zbytočne...
- Dnes prišiel čas, a by sme si povedali pravdu o podmienkach, ktoré má na tejto Zemi ľudská bytosť vo vzťahu k Bohu.
- Ako viete na počiatku bol tento svet prázdny a existovala len neohraničená láska.
- Nie je dôležité, či túto lásku nazývame Boh, Buddha, Brahma, Jahve alebo Allah. Na počiatku nemala žiadne meno, ani formu.
- Potom sa objavili formy, najhrubšia hmota rovnako ako elementárne častice, hviezdy, galaxie, Zem.
- Princíp evolúcie vecí, pretože vždy kráčame k zajtrajšku a nikdy nie k včerajšku, spôsobil, že sa objavila ľudské bytosť.
- Vďaka zložitosti svojho mozgového komplexu, inteligencii, poznaniu a čistej pozornosti mohol človek poznať existenciu niečoho, čo tu bolo predtým a čo tu zostane.
- Medzi tými bytosťami, ktoré dokázali rozpoznať túto Čistú Lásku boli Buddha, Kristus, Mohamed a mnoho iných svätcov.
- Nazývame ich „synmi Božími“.
- Prečo?
- Pretože Láska, alebo Boh je jednoducho „Čistá láska“.
- Syn je vtelením múdrosti, ktorá má realizovať túto lásku, aby boli zničené všetky zlé skutky ľudí a ich utrpenie. Toto požehnanie sa nazýva „Sväty Duch“, pretože prináša šťastie a radosť.
- Takže Boh je Láska.
- Svätý duch sú Prikázania a naša prax Cnosti.
- Syn je ten, ktorý bdie, aby boli dodržované prikázania, a aby na Zemi vládlo Šťastie, Radosť a Láska.
- Pravá Láska znamená mať v sebe Šťastie a Radosť, a šíriť ich okolo seba a všade, aby sme boli v harmónii s touto Láskou. Existuje teda jediná Láska pre všetky bytosti, teda aj jediný Boh.
- Kto nehľadá lásku a radosť, kto by nechcel odstrániť utrpenie?
- Kto z ľudí, zvierat a rastlín nechce byť šťastný?
- Ak všetko smeruje k šťastiu, všetko teda smeruje k Bohu, každý podľa svojich možností, svojich zásluh, vedome či nevedome, alebo prekonávaní svojho nešťastia.
- Jasne a rozhodne teda hovorím, že ateizmus neexistuje.

- Pre všetkých existuje jedine hľadanie šťastia a šťastného života.
- Nie je to jediná a jedinečná cesta k Bohu či k Láske?
- Hovoríte, že Boh je dobrý a človek je zlý.
- Ale Boh nie je ani dobrý, ani zlý.
- Boh je taký, akým ho chceme mať.
- Chcete vojnu? Boh zabíja.
- Chcete šťastie? Boh je šťastie.
- Boh je ako zrakadlo.
- Odpoviete: „Nie, Boh nezabíja!“
- A kto teda?
- Pretože je Boh všemohúci, ako to, že dopúšťa zabíjanie a utrpenie?
- Môžete zabíjať. Boh vám to dovolí, pretože on je Láska a Láska nedáva podmienky.
- Ale potom, čo niekoho zabijete, budete mať výcitky, pretože vaša pamäť nedokáže zabudnúť. Takže budete trpieť a Boh svojou Láskou vás nechá trpieť.
- Ked' už budete na dne svojho utrpenia a budete mať len jedinú túžbu, uniknúť utrpeniu, Boh tu vždy bude.
- A keď sa vám disciplínou, úsilím, múdrostou a altruijom podarí dosiahnuť stav Buddhu alebo Krista, vtedy Boh uvidí svoju lásku, realizovanú pre blaho všetkých.
- Takže prišiel čas, aby ste sa prestali stále schovávať za Boha a zvaľovať svoje chyby, svoju nezodpovednosť a svoje utrpenia na neho.
- Ked' pochopíte, že len vôľou človeka, či Syna, môžete z tejto planéty spraviť skutočný „Eden“ lásky a múdrosti, všetko sa môže zmeniť.
- Buddha povedal, že len ľudská snaha môže dokonať Lásku.
- Takže, keď nejaký človek praktizuje meditáciu preto, aby napravil a uvidel vlastnou vôľou aj tie najmenšie svoje chyby, to vôbec neznamená, že by ten človek bol ateista.
- Ak si myslíte, že nejaký budhistický príslušník ktoréhokoľvek náboženstva a všetci ľudia dobrej vôľe sú ateisti, potom vás prosím, aby ste opustili svoju nevedomosť a nasledovali cestu Svetla, ktorú nasledoval sám vysoko ctený Ježiš Kristus kontempláciou svojej čistej podstaty pre dobro všetkých bytostí.
- Ak aj Kristus praktizoval kontempláciu, ako by sa bez nej mohli zaobísť jeho nasledovníci?
- Kristovo úsilie je jeho vlastné úsilie.
- Buddhovo úsilie je tiež jeho vlastné úsilie.
- Na záver dodávam:
- Nie je nič horšie než stavať náboženstvá proti sebe a spôsobovať konflikty.
- Pretože ak spôsobujeme konflikty medzi ľuďmi dobrej vôľe, ako potom môžeme dosiahnuť stav „Syna“, ktorého konečnou cestou je priniesť do vedomia a pamäti Božiu Lásku?
- Preto veľmi zdôrazňujem:
- Nech si ktokoľvek, drahý čitateľ, nemôžeť byť proti Bohu, pretože by si bol proti Láske.
- Ak ste proti láske, potom budete žiť v nenávisti, nešťastí a utrpení.
- Prišiel čas vyviest náboženstvo z tieňa nevedomosti a učiť všade a každého ceste, ktorá vedie každého k ukončeniu sebectva a nešťastia, a ktorá spôsobí, že každá cítiaca bytosť sa zobudí k svojej skutočnej realite.
- Všetky náboženstvá majú rovnaké Slnko.
- A nielen náboženstvá.

- Ďakujem vám, že ste si prečítali môj článok, článok jednoduchého mnícha, kráčajúceho osamote cestou svojich omylov, ktorý má len jedno želanie: pomôcť všetkým bytostiam získať pokoj myслe, a pokúшаť sa stať Synom hodným Otca, prinášajúceho tú najvyššiu Lásku, tu a v celom svete.
- Moja hlboká vďaka, vysoko vážený pápež, že ste mi dali príležitosť k napísaniu tohto skromného článku.

S hlbokou úctou,

Mních Kaisen

(Citované z knihy Buddhismus a křesťanství)

Hans Christian Andersen: Posledný deň

- Najsvätejší zo všetkých dní života je ten, v ktorom zomierame; je to posledný deň, veľký svätyň deň premenenia. Uvažoval si vôbec vážne o tejto mocnej, istej poslednej hodine tu na zemi?
- Bol raz jeden muž, pravoverný, ako mu hovorili, bojovník za slovo, ktoré mu bolo zákonom, horlivý sluha horlivého Boha.- Pri jeho posteli teraz stála smrť, smrť s prísnou nebeskou tvárou.
- „Nastala tvoja hodina, musíš ísť so mnou,“ povedal smrť a ľadovo studeným prstom sa dotkla jeho nôh, a tie stuhli, potom sa dotkla jeho čela a potom jeho srdca, ktoré pritom puklo, a duša nasledovala anjela smrti.
- Ale v tých niekoľkých sekundách posvätenia od nôh až po čelo a k srdcu, prešlo nad umierajúcim ako vo veľkých čiernych morských vlnách, čo priniesol a prebudil život. A on tak vidí jediným pohľadom závratnú hĺbku, a jediným bleskom myšlienky pojme nesmiernu cestu; v jednom pohľade, v jednom súčte vidí mihotanie nespočetných hviezd, rozoznáva nebeské telesá a svety. V tomto okamihu sa zdesí každý hriešnik, nemá nič, čoho by sa pridržal, je mu ako keby padal do nekonečnej prázdnoty! – Ale bohabojný človek skláňa pokojne svoju hlavu do vôle Božej a odovzdáva sa ako dieťa: „Nech sa mi stane tvoja vôle!“ Tento zomierajúci však nemal myseľ dieťaťa, cítil, že je muž. Nemrazilo ho ako hriešnika, vedel, že je pravoverný. Dodržoval všetky náboženské formy v celej ich prísnosti; vedel, že milióny idú širokou cestou k zatratienu; ohňom a mečom by bol býval mohol zničiť ich telá, ako boli zničené ich duše, a vždy budú! Jeho cesta viedla teraz k nebu, kde mu milosť otvárala brány, zasľúbená milosť.
- A duša sa poberala s anjelom smrti, ale ešte raz sa obzrela na lôžko, kde ležal pominuteľný obraz v bielom rubáši, cudzí odraz jeho vlastného ja. – Leteli a šli – bolo to ako v mohutnej sieni, a predsa zase ako v lese; stromy a kríky boli pravidelne zastrihnuté, umne upravené, v radoch, ako v starých francúzskych záhradách; bol tam maškarný hurhaj.
- „To je ľudský život!“ povedal anjel smrti.
- Všetky postavy boli viac či menej zamaskované; rozhodne nie všetci, ktorí kráčali v zamate boli tí najšľachetnejší a najmocnejší, a tí v šatách chudákov neboli z najnižších a najmenších.
– Bola to čudná maškaráda a zvlášť čudné bolo, že všetci niečo pod svojím odevom pred ostanými dôkladne skrývajú: ale jeden druhého šklbal za rukávy, aby to odhalil, a potom bolo vidieť ako z odevu vykúka hlava nejakého zvieratá; u jedného to bola škeriaca sa opica, u iného škaredý cap, slizký had alebo ryba.
- To boli zvieratá, ktoré nosíme v sebe, zvieratá, ktoré do človeka pevne vrastú; poskakujú, skáču a chcú behať, a každý si preto drží odev tesne pri tele; lenže druhí ho ťahajú za cípy šiat a volajú: „Pozri, Pozri! To je on! To je ona!“ A jeden obnažuje úbohosť toho druhého.
- „Ktoré zvieria bolo vo mne?“ spýtala sa putujúca duša; a anjel smrti ukázal dopredu na hrdú postavu. Okolo hlavy mala pestru gloriolu žiarivých farieb, ale na srdci ukrýval ten muž nohy – nohy páva; a tá gloriola to bol len pestrý páví chvost.
- Ako putovali ďalej, vo vetvách stromov ohavne škriekali veľký vtáci; zreteľnými ľudskými hlasmi kričali: „Pútnik smrti, spomínaš si na mňa?“

- To boli zlé myšlienky a žiadostivosti z dní jeho života, ktoré na neho volali: „Pamätaš si na mňa?“
- V jednom okamihu sa duša vydesila, pretože spoznala hľasy, zlé myšlienky a túžby, ktoré tu vystupovali ako svedkovia pri súde.
- „V našom tele, v našej zlej povahe nie je nič dobré!“ povedal duša, „ale z mojich myšlienok nevyšli skutky, svet nevidel ich zlé ovocie!“ A ešte viac sa ponáhľala, aby unikla tomu príšernému kriku, ale tí veľkí čierni vtáci lietali okolo nej a kričali a kričali akoby to mal počuť celý svet; a duša skákala ako štvana laň a na každom kroku sa potkýnala o ostré kamene a tie ju rezali do nôh až to bolelo. „Odkiaľ sa tu vzali tie ostré kamene? Je ich tu toľko ako napadaného lístia.“
- „To sú tvoje neopatrné slová, ktoré si vypustla z úst a ktoré zraňovali srdcia tvojho blízneho oveľa viac než teraz zraňujú tie kamene tvoje nohy.“
- „Na to som nepomyslela,“ povedala duša.
- „Nesúdte, aby ste neboli súdení!“ zaznelo vo vzduchu.
- „Všetci sme hrešili,“ povedala duša a spamätala sa. „Držala som sa zákona a evanjelia, robila som, čo som mohla, nie som taká istá, ako ostatní!“
- A to už stáli pri nebeskej bráne a anjel, ktorý bol strážcom vstupu do neba, s spýtal: „Kto si? Aká je tvoja viera a ukáž mi ju na svojich skutkoch!“
- „Ja som plnila všetky prikázania. Bola som pokorná pred zrakom sveta, nenávidela som zlo a zlých ľudí a prenasledovala som tých, ktorí idú po širokej ceste zatratenia; a robila by som to ešte, ohňom a mečom, keby som mohla.“
- „Si teda jeden z vyznávačov Mohameda?“ spýtal sa anjel.
- „Ja? – Nikdy!“
- „Kto s mečom bojuje, s mečom zahynie, povedal Syn Boží. Jeho vieri teda nemáš. Si snáď synom izraelským, ktorý hovorí s Mojžišom: Oko za oko, zub za zub; syn Izraelu, ktorého horlivý Boh je Bohom iba tvojho ľudu?“
- „Ja som kresťan!“
- „To sa ale z tvojej viery nedá poznať a v tvojich skutkoch nenachádzam. Kristovo učenie je zmierenie, láska a milosť.“
- „Milosť!“ znalo nekonečným priestorom, nebeská brána sa otvárala a duša sa vznášala v ústrety pozývajúce nádhore.
- Avšak von vychádzajúce svetlo bolo tak oslepujúce, že duša ustúpila ako pred vytaseným mečom; a zneli tóny tak mäkké a dojímavé, že by to žiadny pozemský jazyk nevyslovil, a duša sa chvela a skláňala hlbšie a hlbšie; ale nebeský jas do nej vnikal, a v tom cítila a vnímala, čo nikdy predtým nepocítila: ľarchu svojej domýšľavosti, svojej tvrdosti, svojho hriechu. – V jej vnútri sa vyjasnilo.
- „Čo som vykonala vo svete dobrého, to som vykonala, pretože som nemohla inak; ale to zlé – to vychádzalo priamo zo mňa!“
- A duša cítila ako je oslepená čistým nebeským svetlom; klesla bezmocne, ako sa zdalo, schúlila sa hlboko do seba, skľúčená, nezrelá pre nebeskú ríšu a v myšlienkach na prísneho, spravodlivého Boha sa neodvážila vysloviť slovo „milosť“.
- A v tom sa tam milosť objavila, tá neočakávaná milosť! Božie nebesá napíňali nekonečný priestor, Božia láska nimi pretekala s nevyčerpateľou plnosťou.
- „Posvätená, nádherná, láskyplná a večná bud' ľudská duša!“ znel spev. A my všetci, všetci v posledný deň svojho pozemského života sa budeme chvieť ako táto duša pred žiarou

a nádherou nebeského kráľovstva, hlboko sa skloníme, pokorne pokľakneme; a predsa – nesení Jeho láskou, podopieraní Jeho milosťou, očistení, ušľachtilejší a dobrotivejší sa budeme vznášať nad novými cestami a viac a viac sa blížiť náhere svetla; a posilnení Jeho pomocou budeme schopní vystúpiť k večnému svetlu.

(Citované z knihy J. Hemleben: Onen svět)

Príloha 3

Mikhael Aivanhov: O nezištnosti

„Musíte sa naučiť robiť dobro ostatným a nehovoriť im, že ste to boli vy. To v nich prebudí niečo dobré: budú sa pýtať, kto je tá nádherná bytosť, ktorá sa nechce ukázať a budú povzbudení správať sa rovnakým spôsobom k ostatným. Samozrejme by bolo lepšie, keby som vám mohol odovzdávať toto učenie a vy by ste nevedeli, že som to ja, ale ako to mám urobiť? Keď hovorím, nemôžem sa schovávať, vidí sa, že slová vychádzajú z mojich úst; ale bol by som radšej, keby boli tiché a nevedeli by ste, že som to ja, kto vám veci vysvetľuje, kto vám radí... Tí, ktorí sú schopní dávať bez toho, aby sa ukazovali, sa úžasne rozvíjajú a prežívajú skrytú radosť, zatiaľ čo tí, ktorí ihneď povedia: „To som ja, kto vám to posielal“, tí nemôžu zažiť rovnaký druh radosti. To, že oznamujú svoje dobré skutky nahlas, ukazuje, že očakávajú odmenu, a keďže odmeny si dávajú niekedy na čas, začnú sa trápiť, hnevajú sa, sú nešťastní. Milujte ľudí a nečakajte nič za to... Všetci ľudia vzájomne niečo očakávajú: rodičia a deti, zamestnávatelia a zamestnanci, farári a veriaci, profesori a ich žiaci. A milenci, o nich ani nehovorme! Chlapec dá darček dievčaťu a očakáva od nej pohľady, bozky. Ale ona je trochu pomalá v rozhodovaní a on začne byť nahnevaný... Také príklady môžeme vidieť všade... Čokoľvek môžete vykonať dobrého, či už sú to činy, slová, pocity alebo myšlienky, konajte a nechajte si dostatok času na vykonanie vášho diela. Aj Keď nebudeť chcieť, jedného dňa vás toto dobro bude prenasledovať, aby vás odmenilo. Nebudeť sa môcť pred ním ukryť.“

(Citované z knihy M. O. Aivanhov: Semena štěstí)

Mikhael Aivanhov: O Láske

„Láska je celkom nevyčerpateľná téma. Môžeme o nej hovoriť večne a nebyť nikdy nasýtení. Milovať, to je ako jest, piť, dýchať; nemôžeme žiť bez toho, aby sme nemilovali a nepočuli hovoriť o láske. Tisícročia spievame o láske, maľujeme ju, píšeme o nej; a román, divadelná hra či film, ktorý o nej nehovorí sa zdá byť fádny... Napriek tomu, čo ľudia skutočne o láske vedia? Poznajú predovšetkým bolesti, nešťastie. Prečo? Pretože byť milovaný znamená pre väčšinu z nich šťastie. Iste, že chcú trochu milovať, ale protilásku považujú za dôležitejšiu. Dôkaz: prečo im nestačí milovať? Prečo tak trpia, keď zistia, že milovaná osoba im lásku neopätuje, alebo im nedá aspoň toľko, koľko by si želali? Aby sa stali šťastnými, očakávajú, že k nim príde láska zvonka. Pokiaľ nepríde alebo netrvá, cítia sa ochudobnení; neveria vo svoju vlastnú moc, svoju vlastnú silu milovať a potrebujú, aby k nim láska od niekoho prišla.

Predpokladajme, že ste priatelia s nejakým mužom alebo ženou, stretávate sa a vymieňate si slová, pohľady a úsmevy... Ale jedného dňa má táto osoba problémy, prechádza ťažkou chvíľou a menej času, aby sa s vami stretla, napísala vám alebo vám zatelefonovala. Cítite sa opustene a ste nespokojní, nešťastní a začnete jej vyčítať: „Prečo si za mnou neprišla?... Prečo si nezavolala?...“ Dobre, je samozrejmé a normálne, že máte pocit, že ste niečo stratili, ale ak sa nebudeste snažiť zmeniť váš prístup, neoslobodíte sa od utrpenia. Ak chcete opäť nájsť vás pokoj, vašu radosť, povedzte si, že sa musíte spoliehať len na vašu lásku a neočakávať, že láska príde od ostatných. Kým očakávate, že budete milovaní, ste závislí od ostatných, a ak vás nemilujú alebo vás majú radi menej, než by ste si želali - majú na to právo! – budete nešťastní.

Život je stvorený takým spôsobom, že si nemôžeme byť s ničím istí. Ani s udalosťami, ani s ľuďmi: niekedy na vás budú myslieť a častejšie na vás zabudnú. Pokiaľ teda neumiestnite do vášho vnútra niečo stabilné, budete neustále zmietaní okolnosťami, budete bezradní. Áno, je čas naučiť sa poznáť prirodzenosť vecí a pochopiť, čo musíme urobiť, aby sme boli šťastní. Keď potrebujete pre svoje šťastie lásku, keď cítite, že sa v láske rozveseľujete, dostávate zjavenie, a keď trváte na tom, aby vaša láska trvala večne, tak teda milujte a nečakajte za to, že budete milovaní. Pokiaľ bytosti, ktoré milujete opäťujú vašu lásku, tým lepšie, d'akujte nebu, ale nespoliehajte sa na to. Takto môžete nájsť šťastie, lebo všetko záleží len na vás: všetko je tak ako chcete, koľko toho chcete a kde chcete. Budete všemocní, nezávislí, pánni situácie.

To jediné, s čím by ste sa mali zaoberať je zlepšenie prejavov lásky; urobiť ju svetelnejšiu, nezištnejšiu, čistejšiu, rozsiahlejšiu. To je jediný predpoklad šťastnej lásky. Pozrite sa na Slnko; nečaká na to, že bude milované, miluje celý svet a preto je také žiarivé. Je slobodné, nič neočakáva.

Už dávno som pochopil, že keby som sa mal spoliehať na lásku svojich bratov a sestier, aké zármutky a sklamania by ma čakali! Chudáci, majú toľko problémov, ktoré musia vyriešiť, ťažkostí, zábran, zväzkov, nemajú čas na mňa myslieť.... Namietnete: „Ale ako si to môžete myslieť? Oni vás milujú, keby ste len vedeli ako o vás hovoria!“ Áno, viem, budú ma milovať tak dlho, pokým nenájdú niekoho iného, koho začnú milovať. Keď ho nájdu, zabudnú na mňa. Rozumiete... starý strýčko s bradou, ktorý káže každý deň o rešpektovaní duchovných zákonov, o vynakladaní úsilia a kto nimi občas zatrasie, to nie je zase také lákavé. Nerobím si ilúzie. Preto som ten prvý, kto aplikuje túto radu. Hovorím si, že som to ja, kto ich musí milovať (len im to nedávam najavo, inak by to zneužívali). A v tomto rozhodnutí milovať nielen bratov a sestry, ale

celé stvorenie, Slnko, hviezdy, Boha a všetky hierarchie anjelov, ktorí sú nad nami... nachádzam šťastie, niečo stáleho, verného, pravdivého. Teda, prečo nerobíte to isté?

...Uvidíte, že hned' ako prestanete hľadať lásku, sama vás bude prenasledovať... dokonca vás bude obťažovať! Budete ju vyháňať dvermi a vráti sa vám komínom. Keď po nej prestanete pátrať, objaví sa. Čím viac ju hľadáte, tým viac sa oddaľuje. To je to isté ako keď naháňate svoj vlastný tieň: uniká pred vami, nemôžete ho chytiť. Áno, hľadať lásku je ako naháňať sa za svojím tieňom. Prestaňte za ním utekať a bude sa na vás stále usmievať, pozerať sa na vás milo. Ak vyhľadávate lásku ostatných, sústredíte sa na niečo mimo vás a vašu lásku strácate. Je to tak. Namiesto, aby ste ju hľadali, dávajte ju, vyžarujte ju: bude stále prítomná a vy budete mať každú situáciu pod kontrolou.“

(Citované z knihy M. O. Aivanhov: Semena štěstí)

Príloha 5

Výstava náboženstiev

Bola to výstava náboženstva. Ale konkurencia tam bola tak isto veľká a reklama tak isto hlučná.

- V židovskom oddelení nám dali niekoľko letákov, na ktorých bolo napísané o tom, že Boh sa zľutúva nad všetkými a že Židia sú jeho vyvoleným národom. Židia. Žiadnen iný národ nebol tak vyvolený, ako židovský národ.
- V mohamedánskom oddelení sme sa dozvedeli, že Boh je milosrdný ku všetkým a že Mohamed je jeho jediným prorokom a že Mohamed je jeho jediným prorokom. Spása sa dosahuje počúvaním jediného Božieho proroka.
- V kresťanskom oddelení sme objavili, že Boh je láskou. A že niet spásy mimo cirkvi. Alebo vstúpime do cirkvi alebo si zaslúžime večné zatratenie.
- Pri východe som sa opýtal svojho priateľa: „Čo si myslíš o Bohu?“
- „Že je netolerantný, fanatický a krutý,“ odpovedal mi.
- Ked' som sa vrátil domov, povedal som Pánu Bohu: „Ako to môžeš zniest', Pane? Nevidíš, že po stáročia sa zle zaobchádza s tvojím menom?“ Boh mi odpovedal: „Ja som neorganizoval výstavu. Ba priam som sa ju hanbil navštíviť.“

(Citované z knihy A. de Mello: Spev vtáka)

Príloha 6

Zmeniť svet zmenou seba

- „Sufi Bayazid rozpráva o sebe samom: Za mlada som bol revolucionár a moja modlitba vyzerala takto: „Pane, daj mi silu, aby som zmenil svet.“
- Postupne, ako som sa stával dospelým, uvedomil som si, že uplynula polovica môjho života a nebol som schopný zmeniť ani jedného človeka. Zmenil som svoju modlitbu a začal som hovoriť: „Pane udeľ mi milosť, aby som zmenil tých, ktorí sa so mnou stretávajú. Hoci len svoju rodinu a svojich priateľov. S tým sa uspokojím.“
- Teraz, keď som už starý a moje dni sú spočítané, začal som chápať, aký som bol hlúpy. A moja jediná modlitba je takáto: „Pane, daj mi milosť, aby som zmenil seba samého.“ Keby som sa takto modlil od začiatku, nepremárnil by som život.“
- Všetci myslia na zmenu ľudstva. Takmer nikto nemyslí na zmenu seba samého.“

(Citované z knihy A. de Mello: Spev vtáka)

Príloha 7

Jeden z vás je mesiáš

- Raz uprostred modlitby v lesnej pustovni otvoril pustovník oči, aby sa venoval nečakanému návštevníkovi. Bol to opäť slávneho kláštora.
- „Prečo si prišiel?“ opýtal sa ho pustovník.
- Opáta začal rozprávať. Istý čas bol jeho kláštor slávny na celom svete. Cely boli plné mladých adeptov a v halách znel spev mníchov. Potom však nastali zlé časy. Kláštor prestal byť miestom, kam ľudia prichádzajú, aby nasýtili svojho ducha, aj záujem mladých zrazu vyhasol. V chráme sa rozhstilo hrobové ticho. Ostala tam už iba hŕstka mníchov, no aj tí chodili ako telá bez duše. Svoje rozprávanie zakončil opát otázkou: „Previnili sme sa snáď nejak, že náš kláštor postihol takýto osud?“
- „Áno,“ prisvedčil pustovník, „hriechom nevedomosti.“
- „Čo presne máte na myslí?“
- „Jeden z tvojich ľudí je Mesiáš v prestrojení a ty o tom nič nevieš,“ odpovedal pustovník. Potom zatvoril oči a znova sa ponoril do modlitby.
- Celou cestou späť do kláštora pocítoval opát nesmierne vzrušenie, pretože stále mysel iba na to, že Mesiáš – áno, skutočne sám Mesiáš – sa vrátil na zem a prebýva práve v ich kláštore. Ako to, že ho nespoznal? A kto by to mohol byť? Brat kuchár? Brat pokladník? Napádali mu rôzni mnísi, ale na žiadneho mu to nesedelo. Nie, ten nie, ten má veľa chýb. Ale pustovník predsa povedal, že Mesiáš je v prestrojení. Nemohli by byť koniec koncov tie nedostatky súčasťou prestrojenia? Keď o tom tak opát uvažoval, každý v kláštore má svoje chyby. No niekto aj tak musí byť mesiáš...“
- Po návrate opát zvolal všetkých mníchov a povedal im, čo sa dozvedel. Pozerali sa jeden na druhého a nemohli tomu jednoducho uveriť. Mesiáš? Tu? To nie je možné! Ale má byť v prestrojení, takže... možné to je. Že by to bol tento? Alebo ten: Alebo...?“
- Jedno im bolo jasné: ak je mesiáš v prestrojení, majú mizivú šancu že ho spoznajú. A tak sa jeden k druhému začali správať s úctou a porozumením. „Jeden nikdy nevie,“ napadlo ich vždy, keď spolu hovorili, „možno je to práve on.“
- Vďaka tomu z atmosféry v kláštore začala vyžarovať radosť. Čoskoro prichádzali davy záujemcov o vstup do rádu a chrám sa znova rozozvučal spevom mníchov, žiariacich láskou.

(Citované z knihy A. de Mello: Modlitba žaby I.)

Náboženstvo v etickej výchove

Autor: Mgr. Jozef Bugár, PhD.

Recenzent: prof. Mgr. Slavomír Gálik, PhD.

Technická redakcia: Adrián Krištof

Výkonný redaktor: Mgr. Gabriela Bradová

Návrh obálky: Mgr. Michaela Pačíkovská

Rozsah: 58,31 NS

Vydala: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2012

ISBN 978-80-557-0450-0